

BULÁNYI GYÖRGY

EZREDVÉGI TÁJÉKOZÓDÁS

1. AZ ISTEN ORSZÁGA MEGVALÓSULÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI
2. MI FÁN TEREMNEK A KERESZTÉNY ÉRTÉKEK?
3. NEM KÖTELEZŐ KATOLIKUSNAK LENNI...
4. HITEMNEK MI KÖZE A HITÜKHÖZ?
5. ESZEVESZETT VOLT-E JÉZUS?

1. ISTEN ORSZÁGÁNAK LEHETŐSÉGEI A MÁSODIK ÉVEZRED FORDULÓJÁN

Evangelizációs esten Jézussal együtt imádkozva mondjuk Istennek: Jöjjön el a te országod! Az "ország" (a héber malkut, a görög basileia) Jézus ajkán nem földrajzi, hanem szociológiai fogalom: emberek meghatározható összességét jelenti. Az "ország" megvalósulásának Isten részéről nem lehet akadály, hiszen Isten kizárólag abban utazik, hogy az "eljöjjön". Zsinórpadlásról viszont - ha akarná sem tudná leengedni; sem ezredévfordulón, sem máskor. Az Isten Országá rajtunk fordul ("entos hümón" - Lk 17,21). Azon, hogy életünkkel mit kínálunk fel Istennek egyáltalán és éppen most, az ezredfordulón.

I. A jézusi örökség

a/ Elv: motiváció és törekvéstartalom

Jézus három különböző országról tanított: a Sátán országról, az evilági országról és az Isten országról. Mindegyik országot emberek népesítik be. A politikai térkép az evilági országokat mutatja, az Isten és a Sátán országa pedig nem rajzolható térképre. Mindhárom országnak van princípiuma, lényegét-mivoltát meghatározó elve. Keresve a három különböző elvet, megjelöljük az egyes elvekben rejlő törekvéstartalmat és érzelmi motivációt.

A Sátán országának érzelmi *motivációja a rossz akarat, a gyűlölet; törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő VEVÉS.*

Az evilági ország érzelmi motivációja vegyes: *valakikkel szemben jó, másokkal szemben rossz akarat* vezet, hiszen nem egyetemes, hanem csupán csoport- és osztályérdeket képvisel; s ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, a szuverenitásán, államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. *Törekvéstartalma pedig a JOG, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) SZERZÉSEK és az erőszakos VEVÉSEK által kialakult tulajdonrendet.* Ez a rend a csoportérdeket képviselés következtében egyenlőtlenségi rendet eredményez, melyet törvényesnek, sőt még Justitia-nak (igazságosságnak) is deklarálnak a győztesek, a sikeresek, a kiváltságos helyzetbe került személyek, rétegek, osztályok, nemzetek. A hátrányos helyzetben levők természetesen rendre igazságtalannak minősítik a kiváltságos helyzetben levők által jogosnak és törvényesnek deklarált rendet. Például a munkanélküliek vagy munkabérükből létminimum alá kerülők hazánkban vagy a harmadik világban - ilyenek minősítik a tőkés társadalmi rendet. Például Koszovo albánjai, a Vajdaság, a Csallóköz vagy Erdély önrendelkezési joguktól békeszerződésekkel megfosztott nemzeti kisebbségei is ilyenek élnek meg és állítják az evilági országok hatályos nemzetközi jogrendjét.

A jogok világában mozgunk itt; azaz a fegyverrel védett statusquok rendjének a világában. Minek következtében a fegyverek erejében létrejött és azokkal biztosított rend és jog ellen vétőket büntetnek is fegyvereik erejében a rend és jog kiváltságoltjai és védői.

Büntetik esetleg e jog és rend erkölcsös voltát pusztán elméletben megkérdőjelezőket is, s még inkább büntetik a jog és rend ellen gyakorlatban is vétőket: a fegyveres lázadókat. Büntetik esetleg Isten és/vagy az erkölcs nevében is, de mindenképpen a jog és rend nevében. Az ókori pogány római jog és rend ismert minden személyi jog nélküli rabszolgákat. A 16. századi immár "keresztény" Verbóczy Tripartituma ismer ugyanilyen jobbágyokat, akiket a dolgokról (Res), a vagyontárgyokról szóló fejezetben tárgyal, s akik - bár java részük csak magyarul beszél - jogilag nem is tartoznak a magyar nemzetbe, hiszen csak vagyontárgyak. Alighanem ők maguk is így gondolták ezt, mert amikor Bakócz érsek felfegyverzi őket, nem a török ellen, hanem az őket magából kirekesztő nemesi nemzet ellen fordulnak. A nemesek is tisztában vannak a jobbágyok evilági országon kívüli helyzetével: Mohácson húszezer nemes fogadja a törököt, pedig fogadhatná a jobbágyok sokszázezres serege is. Csakhogy a nemesi Magyarország nem vállalta még egyszer a jobbágyok felfegyverzésének kockázatát. Mindez a kereszténység fennállásának 16. századában történik, de senki sem veri félre a harangot mondván: mi köze van mindennek Jézushoz s az általa hirdetett országhoz? De miért is kellene bármiféle harangot félrevertetni? Miért, hiszen Krisztus meghalt a kereszten, az ösbűn szennye immár lemosva a megkereszteltekről. jobbágy és nemes - keresztvízzel egyaránt meghintve - mehetnek mindketten a mennyországba. Senki sem gondolkodik már a harmadik ország, a jézusi Isten Országának kategóriájában. Majd csak Berzsenyi Dániel beszél - ám a felvilágosodástól tanítva - "orca-pirító szégyenről".

Az Isten Országának elve viszont az *ADÁSban*, a *mindenkinék mindent adni akarás*, az *osztózás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt*. Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, tagjai között, ami feleslegessé is tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn.

Valamelyest részletezném is e három törekvsvilágot, utalva az azokban rejlő célkitűzésekre, eszmékre és eszményekre. A sátni és evilági országé - akármilyen meghökkentő is, de - közös: nagyság és uralkodás, kiváltság és gazdagság, hatalom és erőszak. Olyannyira közös e törekvsviláguk, hogy a pusztában a Sátán a fentiekben megrajzolt evilági országot kínálja fel Jézusnak, ha Jézus - hajlandó cserébe leborulva imádni őt. A két ország ebben a szemléletben - egy cég! Az Isten Országának eszméje viszont e "két egy testvér" nemcsak ellentmondása, de ellentéte is: kicsiség és szolgálat, adás és szegénység, kardot hüvelybe dugó szelídség és békességteremtés. A Sátán az evilági ország karhatalmával iktatja ki társadalomból és életből Jézust; tanítványait is, ha mivoltukból fakadóan megtagadják a Sátán és az evilág közös eszményeinek szolgálatát. így tesz Jézus előtt és Jézus után is. Szókratészt és Izaiást, Martin Luther Kinget és Romero érseket - e két ország közös buzgólkodása folytán - ugyanaz a Golgota várja. A jézusi tanításnak, örömhírének nem hiába reálsummája ez: Keressétek az Isten Országát, és keresztre talál, aki keresi. Joggal merül fel a

kérdés: "élhető" is ez a jézusi Ország, vagy csak "halható"? Lehet élni érte; de ebbe bele kell halnia a létező társadalmi rendben annak, aki megpróbálná?

b/ Isten és a harag

A szeretet örök szentháromsági országában élő Istent az emberi történelemből kizárólag ennek az országnak a megvalósulása érdekli. Ezért az Atya azt szeretné, ha az országa szolgálatára rendelt és teremtett emberiség megbecsülné a kizárólag ezen ország előbbre segítése érdekében közénk jövő Fiút. Dehogyan ácsingózik-vágyakozik a végtelenül szent Isten a golgotai gyilkosságra. Dehogyan akar Fia halála által kiengesztelődni. Aki szeret, nem duzzog, nem tart haragot, és nem kívánja senki vérenek hullását. A tékozló fiú apja ő, aki szereti tékozló fiát csakúgy, mint a nem tékozlót. Napját fölkelte jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak - Golgota előtt és után egyaránt. Szereti tehát a rosszakat is. Nem lehet rosszabb, mint amilyenek mi vagyunk, akik szeretjük gyermekeinket akkor is, ha azok ellenünk fordulnak. Isten végtelenül tökéletes, mert mindenét adóan szeret minket; és végtelenül irgalmas, mert amikor bűneinket elhagyva visszamegyünk hozzá, akkor bűnbánó szavunk fejében minden bűnünket megbocsátva, azonnal magához is ölel. Nincs tehát kárhoztató haragja! Szeretet-mivoltából következően nem is lehet. Haragjában tehát sohasem taszíthatja el magától gyermekét, az embert (héberül: ha adam). Még kevésbé minősíti bűnösnek Ádám vétlenül született ivadékait. "Ádám bűnössé tett mindnyájunkat, Krisztusban pedig igazzá tett mindnyájunkat!" - hangzik ez az összes keresztény felekezetek hitvallásának közös tanításaként. Pedig aligha lehetne kitalálni mondatot, mely jobban meggyalázná a szeretet végtelenül szent Istenét, mint hitvallásaink e sarkalatos tétele. Az "Ádám bűnössé tett mindnyájunkat"-tétel a kollektív bűn világába vezet. A konkvisztádorok, rabszolgavadászok, Hitlerék és Sztálinok, a háborús bűnösök, a tömeggyilkosok világába. Ezt az Istent, ha volna ilyen, még az Egyesült Nemzetek Szövetsége is kizárná magából. Az ENSZ tehát, amely pedig csak a jog, az evilági ország kategóriájában gondolkodik. Kizárná bizony, mert a kollektív bűn még a jog elvét is lábbal tiporja, hát még a szeretetét! Ez utóbbihoz végleg semmi köze.

c/ Vallás és prófétagyilkolás

A bűnbánatot tartó Ninive népének könnyebb a helyzete az ítélet napján, mint a bűnbánatot tartani nem akaróké, tartozzanak azok akár a választott néphez is. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. "Kiválasztottai" vannak csak, s hűségük miatt őket hurcolják Golgotára azok, akik nemegyszer Isten kiváltságoltjainak gondolják magukat: a prófétagyilkosok. Éppen ezért nincsen egyedül üdvözítő vallás sem. Nincsen körülmetélés, keresztség, imamalom, beavatás, vagy akárminő egyéb vallási szertartás, amely kizárólagos bérletet biztosítana az egyes vallások elkötelezettjeinek a mennyországba, a transzcendens beválásra. Jézus létrehívta az Isten Országa eszményeit vallani hajlandók közösségét, és

kahal-nak (ekklésié, egyház) nevezte őket, de vallást nem alapított. Elég volt ebből a műfajból számára annyi, amennyi már addig is adva volt; személyesen neki, a zsidónak - a zsidók vallása.

Nem akart új vallást a régiek helyett. Azért nem, mivel a vallás nem képes üdvözíteni. Arra csak Isten, meg a mi szeretetünk és bűnbánatunk közös ereje képes. Azért nem akart vallást, mert a vallás legfeljebb Golgotára képes hurcolni azokat, akik elvállalják az Isten Országá eszményeit. Nincs is módjuk a vallásoknak másra. Azért nincs, mert az evilági ország addig üldöz, szorongat minden vallási közösséget, amíg az meg nem tagadja az Isten Országának eszményeit; addig üldözi, amíg frigyre nem lép az evilági országgal. Ha pedig létrejön a trón és az oltár szövetsége, hamar fellobbannak a máglyák, melyeken kettejük szövetségének akaratából elégetik Isten Országának elkötelezettjeit. Konstantinig békén megél az antióchiai iskola is, de utána már - elsősorban a császár jámbor kívánságára - elégetik az istentelen eretnek ariánusokat. A felvilágosodásnak köszönhetjük, ha ma már nem égetik el, csak marginalizálják, csak búra alá rakják az eretneknek kikiáltottakat.

A vallások kiváltságoltakat termelnek, a kiválasztottak pedig Lélekből születnek, s így Isten Országának közössége transzcendálja nemcsak az evilági országokat, de a vallásokat is: túllép rajtuk. Lehetséges ez? Valamelyik evilági országban csak kell élnem, mert nem mehetek le a térképről. Valamelyik vallásba beleszületek akkor is, ha szüleim az Isten Országának elkötelezettjei, ahogyan Jézus is beleszületett József és Mária vallásába. A szülői ház, a názáreti zsinagóga, a jeruzsálemi templom juttatta el oda, hogy el tudott menni a pusztába, s hogy ellene tudott mondani azoknak az evilági - sátáni eszményeknek, amelyeknek jegyében vallásának főpapja s a vele trón és oltár szövetségben levő állami (evilági országbeli) tisztviselő keresztre juttatja majd. A vallások nevelnek is, keresztre is juttatnak. Ezért nem hozott létre Jézus új vallást. Nem, mert nem akarta, hogy általa létrehozott vallás főpapja juttassa majd keresztre a tanítványokat. Olyan közösséget hozott létre, amely csak nevel minket Istenre és Országára. Közösségével, az egyházzal, nem óhajtotta az inkvizíciókban és máglyán elégetésekben és kiközösítésekben foglalatoskodó vallások számát gyarapítani.

d/ Mikor nincs szeretet bennem?

Csak szeretetet akart, s ennek himnuszát kell írnia és élnie minden tanítványának. Himnuszt, amely szerint az szeret, aki odaadja minden vagyonát, s testét is képes átadni, ha kell, a Vevés és a Jog tüzének... Himnuszt, amely szerint *ez* a szeretet; és ha nem ezen az úton járok, *nincs* szeretet bennem. Nincs, mert amíg többet akarok birtokolni, mint amennyi a másíknak jut, *nincs* szeretet bennem. Amíg gyermekeimre több forintot akarok költeni, mint amennyit a másíknak költhet övéire, csak beszélhetek a szeretetről, de *nincs* szeretet bennem. Amíg elgondolásaimnak karhatalommal akarok érvényt szerezni, *nincs* szeretet bennem... legfeljebb szövegelhetek róla - akármikről is informál Pál szeretethimnusza.

II. A páli fordulat és sikere

a/ Arábia

Pál nem tartozott a Tizenkettőbe: Tarzusban élt, amikor Jézus Galileában tanított. Miután a damaszkuszi úton földre vágta őt alighanem lelke terhe is (hiszen Pál Jézus-tanítványokat kívánt börtönbe juttatni!), Arábiába megy, és nem a Tizenkettőhöz - tanulni, Jeruzsálembé. Mindmáig mély titok, kikkel találkozott Arábiában. Arra viszont következtethetünk, hogy mit tanult ott, mert az arábiai három esztendő végeredménye nem titok. Címe: az én evangéliumom. Pálé és senki másé. Nem a Tizenkettőtől tanulta a benne foglaltakat. Summájára már utaltam: Ádámban mindannyian vétkeztünk, s ennek folytán rajtunk a kárhoztató Isten haragja... de Krisztus golgotai halála tisztára mosott minket. Mint mondtam, következtethetünk a végeredményből, a summából.

Elemeire szedem e summát. Négy állítás van benne.

- a) Ádám vétkezett
- b) Mi is vétkeztünk Ádámban
- c) Krisztus meghalt
- d) Krisztus halála tisztára mosott minket

Kettőt tudott ezekből a tizenkettő is: a/ Ádám vétkezett és c/ Krisztus meghalt. Kettő viszont merő újdonság volt számukra: b/ Mi is vétkeztünk Ádámban és d/ Krisztus halála tisztára mosott minket. Következtetésem: a merő újdonságban lehet ludas Arábia.

b/ Gnózis

A mediterráneumban a jézusi üzenettel egy időben hódított egy másik szellemi-vallási irányzat is. Tanította, hogy valami végzetes baj történt az emberiséggel, már léte hajnalán. Az történt, hogy merőben szellemi létezését lecserélte az ember a jelenlegi, a tapasztalható testire. Ez az irányzat keveseknek szóló, belső és titokzatos, ezoterikusnak mondott ismeretet kínált. (Görögül gnózist: lényegében e történés tényként elfogadását.) Az ismeret kihúzza a bajból: visszakerülhetünk eredeti szellemi állapotunkba... e felismerés által.

Ezzel az irányzattal találkozhatott Pál Arábiában. A törvény és a próféták ismerője természetesen elutasította – mint mesét – eredeti szellemi létezésünknek testire cserélését, de elfogadta belőle az ősi baj gondolatát, s persze az abból megváltódás, a kiszabadulás szükségességét. Behelyettesítette a gnosztikus ősbajt az ugyancsak az emberi lét hajnalán történt ádámi-évai ősbűn-esettel, s következményével: a Paradicsom, az Isten közelében élhetés elvesztésével. A megváltó ezoterikus gnózist pedig lecserélte a megváltó hittel. Miként az Arábiában megismert gnosztikus szellemi irányzat egy gondolati tartalom segítségével kívánja visszahozni az embert eredeti istenközeli állapotába, úgy Pál is egy ténynek: Jézus halála (ill. Istent engesztelő kiomlott vére) tényének tulajdonítja az ember ügyét rendbetevő erőt. Az erről beszélő páli ismerettartalom kerül a gnosztikusnak a helyére.

Üdvösségünk feltételévé lesz Pál igazának elfogadása, azaz a megváltó hit. Miben? Jézus Istent kiengesztelő, minket megváltó halálában.

Kopernikuszi fordulatot okoz ez majd a Jézus-mozgalom történetében. A galileai halászok védtelenek vele szemben. Ők. ismerik a néptanító Jézus népet tanító szintű példabeszédeit. Pál pedig elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, s ezen felül három posztgraduális évet tölt még Arábiában. Nem közönséges élményeken megy ott keresztül: "Ismerek egy embert Krisztusban. és tudom, hogy ez az ember - hogy testben-e vagy testen kívül, nem tudom, csak az Isten tudja - elragadtatott a Paradicsomba, és olyan kimondhatatlan beszédeket hallott, amelyeket nem szabad embernek elmondania..." (2Kor 12,2-4). Valamiféle beavatásban részesülhetett, ami teljes bizonyossággal töltötte őt el. Teológiai közléseit Jézustól kapott kinyilatkoztatásként adja elő, sőt még Jeruzsálemben is kinyilatkoztatás folytán utazik, ahol is érvényesíteni képes álláspontját. Sőt, ezt követően Antiochiában még Pétert és Barnabást is helyére teszi.

c/ Evangélium kinyilatkoztatásból

Jézus a három évi tanítás után a Lélekre bízta a Tizenkettőt. Ezt követően áll elő Pál, és mondja: "...az evangélium, amelyet hirdettem, nem embertől származik, mert én nem embertől vettem, nem is tanítottak rá, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kaptam" (Gal 1,11-12). A Jézus mozgalom addig hivatkozhatik Jézusra, amíg a mozgalom elindítóját meghatározó szemlélet és célkitűzések meghatározóak maradnak a mozgalomra. Ha a mozgalom tagjait, esetünkben Pált, a Lélek olyan kinyilatkoztatásokban részesítené, melyek alapvetően különböznek, sőt ellenkeznek is azokkal a gondolatokkal, amelyekre Jézus a maga közösségét építette, akkor a Lélek leváltaná Jézus mozgalmát Páléra. Ha viszont a Lélek a Fiúval fennálló gondolat- és létegyesége következtében nem részesíthet senkit sem jézusi célkitűzésekkel ellenkező kinyilatkoztatásban, akkor az ily tartalmú "kinyilatkoztatások", azazhogy inkább csak állítások, nem eredhetnek a Lélektől. Ha mégis tőle erednének, akkor Jézus hitre méltóságával van baj, mert ez esetben Jézus küldetése nem végérvényes szava Istennek hozzánk. Ez persze elméletileg nem kizárt. Pál vagy akárki igéje lehet Istennek Jézus utáni szava hozzánk. De az azután végleg nem valószínű, hogy Jézustól vette volna Pál azt, amit Jézus nem tanított. Lecserélte volna Jézus pár évvel később azt, amiért pár évvel korábban meghalt a Golgotán?

d/ Az a bizonyos kopernikuszi fordulat

A páli tanítás kopernikuszi fordulatot idéz elő a Jézus-mozgalom történetében. Nézzük meg e fordulat legfontosabbnak tetsző vonásait.

Isten országa immár alapvetően nem Jézust követő életünkön fordul, hanem azon, hogy el hisszük-e a páli gnóvizist: a hit üdvözít, nem a cselekedetek.

Értelmetlenné válik nemcsak a zsidók reménye, az Ígéret földjének visszaszerzése, hanem az egész emberi történelem is. Csak pillanatok vannak hátra már: oly kevés az idő, hogy már megnősülni sem érdemes, hiszen jön Krisztus a levegőégben, s megyünk mindannyian hozzá, hogy mindörökre vele legyünk.

Csak azok mentődnek meg ilyen módon, akik misztikusan egyesülnek Jézussal a keresztségben, s ezzel létre is jön egy új és újra kizárólagos vallás. Kizárólagos, mert vallási, liturgikus cselekménye, a keresztség - az üdvösség feltétlen feltételévé válik.

Mindezek következtében a Jézus-mozgalomnak ki kell szakadnia Izrael vallásából, mert létrejött egy új vallás. Jézusé! Annak ellenére, hogy Jézus a maga mozgalmával éppen egy olyan közösséget hívott létre, amelyben akármely valláshoz tartozunk is, teljesíthetjük Isten akaratát, építhetjük az Országot, ha magunkévá tesszük a szeretet érzületét és a mindentadás magatartását. A páli gondolatvilág viszont vallást hív létre, bár a vallás széttéphetetlen szövetséget alkot az evilági országgal, amelynek célkitűzései lerontják az Isten Országának törekvéseit. Jézus elhatárolja magát s övéit az evilági országtól, amikor az egymással vetélkedő tanítványoknak, az evilági ország viszonyaira emlékeztetvén őket, mondja: "Köztetek azonban nem ez a rend, hanem aki a legnagyobb köztetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál" (Lk 22,26).

e/ Vannak felsőbbségek

A negyedik vonás:

Érintetlen marad a páli tanításban az a struktúra, amelyben fennáll az evilági ország és a Sátán országa.

A kopernikuszi fordulatnak ez a negyedik vonása, ha lehet, még súlyosabb következményű, mint az előbbiek. Pál-szintézisem VI. kötete beszél erről, melynek címe: *Erény-e az engedelmesség?* Péter közli Kaifással, hogy nem a hallható szóval szóló főpapnak kell engedelmeskednie, hanem a csak lelkiismeretén keresztül megszólaló Istennek. Meggyőződésünknek engedelmeskedünk, nem embereknek. Jézus tanítja, hogy nincsenek atyák, mi pedig mindannyian testvérek vagyunk. Pál pedig tudja, hogy vannak felsőbbségek. Ez pedig engedelmesség-kapcsolatokat hív létre. Melyeket?

Az Atya szereti a Fiút, a Fiú engedelmeskedik az Atyának. A Fiú szereti az embert, az ember engedelmeskedik a Fiúnak. A férj szereti feleségét, s ő engedelmeskedik férjének. A gazda szereti szolgáját, ez meg engedelmeskedik urának. Az uralkodó szereti alattvalóját, aki engedelmeskedik neki. Az egyházi vezető szeret, s a tagok engedelmeskednek neki.

Jézus Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot, Pál a felettes hatalmakkal nem dugatja. Nem, mert "a hatalom Isten rendeléséből van, s aki annak ellene szegül, Istennek áll ellen, mert nem ok nélkül viseli a kardot, hiszen Isten szolgája" (vö Róm 13, 1-5). Az engedelmességre kötelezett ember büntetésnek van kitéve engedetlensége esetén. Ez a jog világa. A tékozló fiú apja viszont nem bünteti az engedetlenkedőt. Egészen mást csinál vele.

Nincs is engedelmségre kötelezve a fiú. Egészen mást, visszaszeretést kíván tőle az Atya. Jézus tanításában csak az eperfa engedelmeskedik a tanítványoknak, ember nem (vö. Lk 17,6).

f/ A keresztény kultúra

Nem sok időnek kell Pál után elteltie, hogy megtanuljunk: mi is lehetünk felettes hatóságok, és mi is elővehetjük a hüvelyből a kardot. Kiirthatjuk Koppány pogányait, hogy megkeresztelhessük nemzetünket. A tőkefelhalmozás érdekében kirabolhatjuk az új világot, s a bennszülöttek megállapíthatják, hogy nem is Krisztust, hanem az aranyat imádjuk. Máglyán elégethetjük azokat, akik nem úgy tanítanak Istenről és Jézusról, mint egyházunk felettes hatóságai. S amikor az eretnekek ráébrednek, hogy felettes hatóságot kell nekik is találniok tévedhetetlen igazuk védelmére, jöhet a harminc éves háború, jöhetnek a vallások véres küzdelmei egymással. Nincs az emberi történelemnek kultúrája, mely felvehetné a versenyt fegyveres rablásban és tömegmészárlásban velünk. Kikkel? Az úgynevezett keresztény kultúra hordozóival. Alighanem e történelmi sikerünk magyarázza mesés öntudatunkat. Napjainkban is, amikor a fordulat óta végre idehaza is büszkén emlegetjük e "keresztény" kultúrát és annak értékeit.

A Jézus-mozgalom pedig a páli alapvetés s a normál emberi esendőség erejében megírhatja a maga haldoklásának kétezer esztendő történetét. Címet is adhat neki: Jézus, a nagy sikertelen és a sikeres Pál.

(Nem Arábia magyarázza mindezeket? Az Ószövetség biztosan nem magyarázza. Hát akkor mi magyarázza? Pál zsenije az ok? Nagyon valószínűtlen. Kultúrfolyamatban élünk.)

III. A felvilágosodás kísérlete

"Túrte Miklós, túrte, ameddig túrhette". Ki ez a Miklós? Az Isten biztosan nem, mert ő máig is túri. Az Isten által megteremtett – nem a megváltott, csak a - közönséges emberi természet nem túrte. Fellázadt ellene. Jó két százada. Megunta az egyház gyámkodását és eretnekezéseit. Kívül tette magát rajta. Elvileg söpört el minden felsőbbiséget. Nem azt mondta ugyan, hogy ti mindnyájan testvérek vagytok, hanem azt hogy citoyen, polgártárs, és hogy SZABADSÁG. Nem mondta, hogy a gazdagok pokolra mennek, hanem csak azt, hogy EGYENLŐSÉG. Nem, hogy dugjuk hüvelyébe a kardot, de mondta, hogy TESTVÉRISÉG. Az egyház válasza erre: minden könyvüket indexre tette, s vallotta tovább a maga Isten rendelte tévedhetetlenségét, s hogy Isten rendeléséből vannak a különböző gazdagság-szintű társadalmi osztályok, miképpen a mennyben is az egymástól különböző angyali rendek és karok.

S változatlanul vallotta, hogy a megáldott fegyverekkel "igazságos" háborúkat kirobbantó és vezénylő királyok, bizony Isten kegyelméből uralkodnak rajtunk. S várta a jobb időket, amikor eltűnnek ezek az istentelen "illuminátusok" a történelem színpadáról.

A magyar szellemi élet és irodalom mindenesetre újjászületett ebből a felvilágosodásból. Petőfink arról az időről énekel, amikor majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, Vörösmartynk pedig arról, amikor majd a viszály elvérzik a csatákon.

Egy versét idézném, mert a felvilágosodás erejében - idehaza is - nemzedék támadt, amely tudott újra hinni, remélni és szeretni. Másfél százada írta, s címe: A Gutenberg-albumba.

Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek

S a kitörő napfény nem terem áltudományt;

Majd ha kihull a kard az erőszak durva kezéből

S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;

Majd ha baromból s ördögből a népszaroló dús

S a nyomorú pórnép emberiségre javúl...

És így tovább...

A felvilágosodásban támadt új életre a jézusi gondolat. Nem tudta megvalósítani, de tisztábban csengte az evangélium célkitűzéseit, mint a korabeli egyházi igehirdetés. A 19. század első felének gondolkodói el is jutnak a hűtlen sáfárról szóló példabeszédig, a gazdag ifjút bizony útjára engedő, s az Isten és országának ellenlábását a pénzben, a Mammonban megjelölő - Jézusig. A szocializmus gondolkodói a szabadság, egyenlőség és testvériség megemvalósulásának közvetlen okát a magántulajdonban jelölik meg. 150 évvel ezelőtt Marx Kiáltványa kockáztatja a szabadságot és testvériséget, hogy megvalósulhasson a nagy kisajátítás. Ezt követi hetven év munkásmozgalom, utána pedig hetven évlétező szocializmus, majd térdre kényszeríti az egészet a tőkés társaságok világuralma.

A 19. század nagy reményeit követi századunkban két világháború, Hitler húsz, Sztálin negyven millió halottja, Hiroshima, Nagaszaki s a nukleáris és ökológiai katasztrófa fenyegetése - mint a felvilágosodás "melléktermékei". Nem sikerült az új kísérlet sem!

És fölharsant a béke dala, a kereszté és a fényé,

az új Marseillaise szent tüzén kigyúlt a csipkebokor;

üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél!

s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.

Új rabok, új éhség, új börtönök! - újra hiába

zökkent régi sínéről ujabbra a régi világ:

új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája

s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát

- írja a századelőn egy húsz éves költő, Szabó Lőrinc.

Ugyanúgy nem sikerült, mint a Jézustól elindított mozgalomé. Összeegyeztethetetlen elemeket nem lehet összeegyeztetni. Jézust Pállal, az egyenlőséget a szabadság és a testvériség eltiprásával. Akármilyen fájó, de mondom: sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával - nem lehet Isten Országát csinálni.

IV. A posztmodern és a Bokor

Az északatlanti emberiség teremtette a felvilágosodást, s ma már tudja, hogy kísérlete csődbe ment. A csődtudat adott nekünk új korszaknevet: posztmodernben vagyunk.

Mit csinálunk posztmodernben? Mit sem törődve a katasztrófák fenyegető veszedelmével, egyengetjük a katasztrófa útját. Mivel tesszük? Fogyasztunk. Azaz fogyasztanánk minél többet, s ezért reménykedünk, hogy valamelyik pártunk segítségével csak sikerül a bőséges fogyasztás határait Hegyeshalomtól keletebbre, mondjuk Békéscsabáig tolni. Mivel készítjük a katasztrófát? Nem házasodunk, s ha házasodunk is, nem csinálunk gyereket, mert a gyerek fogyasztja fogyasztási lehetőségeinket. Utánunk a vízözön! A nemzet jövője sem érdekes, az éhező milliárdok sorsa sem érdekes. Talán nekünk még kitart az északatlanti szép világ! - sóhajtjuk. Mivel készítjük még? Steril misztikával. A vallási ipar termékeivel, szolgáltatásaival. Minden szolgáltatás jó, amely nem beszél arról, ami ebben az órában itt elhangzik. Utánunk a vízözön, de addig is istenélményre vágyunk. Saját vallásunk is szolgáltathatja. Az is jó, csak egy kicsit színtelen, meg már túlságosan megszokott, és ezért unalmas. Több csodálatosra, élménydúsabbra tartunk igényt. Keletire, ezoterikusra, feldobóra. Hiszünk szívesen bármiben. A vallási ipar hihetetlen anyagi tőkével rendelkezik, fiadzik is nála a pénz. Meg is magyarázza, miért. Isten megáldja gazdagsággal, aki bíz benne... Nem folytatom.

Már csak annyit mondok, hogy ismerek olyanokat, akik erre az egészre nemet mondanak. Azért mondanak nemet, mert szeretnék folytatni a Jézus-mozgalmat. Egyik katolikus folyóiratunk éppen az elmúlt napokban jelentette be rájuk vonatkozó gyanúját: katolikusok-e igazán? A Bokor névre hallgatnak. Nem igazán katolikusok, mert azt is gondolják, hogy a Jézus-mozgalom folytatásához nem kell feltétlenül katolikusnak lenni, bár az sem akadály, ha valaki vasárnaponként katolikus templomban ünnepel eucharisziát. Nem akadály, mert a templomjáró kiteszi magát ezzel annak a kockázatnak, hogy Jézusra emlékeznek. Arra, aki biztat minket: a szelídeké lesz a Föld!

Szót értenek e Bokorba tartozók azokkal, akik szeretnék reményt nyújtani, s nem zavarja őket ebben valláskülönbség. Miféle reményt? Azt, hogy nem patkányok öröklék Bolygónkat. Nem, mert lehetséges az Isten Országá, hiszen rajtunk fordul. Lehetséges, ha akarjuk.

Ha viszont a katolikus nemcsak az ötezer különböző vallás egyik válfaját jelentené, hanem azt az egyetemességet is, amely Isten gyermekének tekint kivétel nélkül minden embert, akkor boldogan versenyezhetnek a Bokorba vagy bárhová tartozók "az Isten szerint katolikus" megnevezés elnyeréséért. Ez ugyanis azt jelentené, hogy csak testvért ismer, akit szolgálni kíván, s akivel osztozni akar egészen odáig menően, hogy "senki nem mondana semmit a magáénak, mert mindenük közös" volna..., s akivel ennek következtében nem is lenne többé miért verekednie, s így hüvelybe dughatná kardját. El is adhatná az ócskapiacra.

Késlekedhetünk is ezzel. De ez esetben nem biztos, hogy megérjük a harmadik ezredfordulót. Nem, mert belepusztulunk, ha nem azt csináljuk, amire teremtvé lettünk.

(Elhangzott 1998. okt. 23-án a tatabányai református templomban.)

2. MI FÁN TEREMNEK A KERESZTÉNY ÉRTÉKEK?

A rendszerváltozás óta, érthetően, nem kevesen igényelnek hangot és teret maguknak - a "keresztény" értékek, egyáltalán a keresztény kultúra nevében. Érthető ez, hiszen az elmúlt közel félszázad diktatúrájának eszmeisége ezeket tagadva és elnyomva kívánt építkezni. Ebben a pillanatnyi és egyúttal történelmi szituációban a szóban forgó "kereszténység" képviselői végzetes és történelmi következményű hibát követhetnek el, ha nem tudatosítják magukban, s nem veszik komolyan harcaik során, hogy a "keresztény" szó az a melléknév, mely "Krisztushoz, azaz Jézushoz tartozót" jelent. Amennyiben a szóban forgó kereszténység képviselői függetlenítik magukat Jézus örökségétől, akkor érthető, ha beérik vesztett pozícióik visszaszerzésének feladatával. Ha viszont Jézus üzenetének képviselői és mozgalmának folytatói kívánnának lenni, akkor pozícióik visszaszerzése mellett - és talán inkább azt megelőzően - szembesülniök kellene eggyel és mással.

A marxizmus kritikájának erkölcsi alapjai

Mindenekelőtt azzal a kérdéssel kellene szembenézniök, hogy minek következtében juthatott a materializmus eszmeisége a legsajátosabban "keresztény" kultúr-területen, Európában, olyan helyzetbe, hogy diktatúrát tudott kiépíteni a maga számára.

1952 őszén az ÁVO Fő utcai börtönében két hónapon át napi tíz órában folyt a kihallgatásom. Ütöttek? Nem. Gyaláztak? Ez sem volt jellemző. A Szokolczay-féle *Páter Bulányi* c. könyv tartalmazza a harminc évvel későbbi Jegyzőkönyveket, melyeket az 1981-82 évi kihallgatásaimról vettek fel; de nem az ÁVO-n, hanem immár a Lékai bíboros elnöklésével lefolytatott egyházi inkvizíciós peremben. Ez alkalomból sem ütöttek (az inkvizíció klasszikus századai immár elmúlván), csak nem voltak hajlandók tudomásul venni (a klasszikus századokhoz híven), hogy a jézusi örökséget akarom képviselni. Nem érdekelte őket ez a szándékom; csak az, hogy vallok-e különféle és értelmünket nemegyszer meghaladó tételeket, amelyek e szándékoktól bizony függetlenül fogalmazódtak meg a történelem folyamán. Az ÁVO kihallgató tisztje ezzel szemben - közös és egyetemes emberi talajon állva velem - eszmei ellenfélnek tekintett. "Bulányi mester, mi megnézzük magunknak azt az embert, aki erkölcsi alapon akarna szembehelyezkedni velünk" - mondta az "örnagy úr", aki úgy gondolta, hogy a szocializmus az emberiségnek a kapitalizmust meghaladó s ennek folytán erkölcsileg legfejlettebb válasza. (Kihallgatásom kezdetén megkérdeztem az ÁVO-n, hogyan kell szólítanom az íróasztal túlsó oldalán ülőt, akinek az volt a dolga, hogy vallasson. Közölte velem némi humorral, hogy ő itt engem Bulányi atyának azért még sem szólíthat, s így inkább a "Bulányi mestert" választja, én pedig szólíthatom őt akár előadó úrnak, akár örnagy úrnak. Az egyházi inkvizíciós per során nálam fiatalabb pap"testvérek" szigorúan önöztek. Nem *atyá*, és nem *tanár úr*, s nem *testvér* ült előttük bírói asztaluk túlsó oldalán,

hanem *vádlott* (bár "dialógusra" hívott a bíborosi levél; kánoni büntetéssel fenyegetve, ha nem jelennék meg), miközben én "professzor úrnak" szólítottam őket. "Dialógus"-partnereim átérték, hogy ők bírják, én meg vádlott vagyok.)

Az ávós tiszt olyanak tekintett, mint aki értem azt az eszmeiséget, amelynek nevében letartóztattak, megbilincseltek. "Bulányi mester, mit akar itt ezzel a Jézus-szereppel? Nem várhatjuk meg, amíg maga megelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat! A maga világnézete számára nálunk nincs szabadság!". Tisztában voltak vele, hogy az előttük levő, harmincas évei elején járó katolikus pap nem sorolható be a "keresztény" kategóriába. Megszerezték maguknak és olvasták akkoriban írt tanulmányaimat. Tudták, hogy a szegények Jézusáról tanítok. Azt is, hogy nem ismerem ellenséget, és őket sem tekintem ellenségnek, mert 1950-ben írt *Szeretet az Isten! C.* könyvemben ("illegális brosúrámban") ott állt fejezetcímként a bennünket - keresztény múltunk ismeretében bizony - megdöbbentő jézusi felszólítás: Szeressétek ellenségeiteket! Százával végeztek ki az elvtársak fiatalokat, akiknek szekrényében "megtalálták" a fegyvert, melynek alapján fegyveres összeesküvőknek minősültek. Az én fehéreneműim közé nem csempészték fegyvert, hogy aztán ott megtalálják. Ügyészük nélkül is halált kért fejemre a Jónás tanácstól, amely viszont beírta az életfogytiglani ítélettel. Nem volt szabadság számomra, mert nem hittem abban, hogy a templom küszöbét akármilyen sűrűn koptató tőkéseket meg tudnám nyerni a jézusi üzenetnek. Azaz meg tudnám győzni őket arról, hogy aki Jézus templomainak küszöbét koptatja, az nem döntheti nyomorba az emberiség nagyobb részét csak azért, hogy a tőkés társaságok világuralma minél teljesebbé váljék. Szemétre hánytak ugyan megbilincselőim a maguk diktatúrájának erejében, de nem mint "keresztényt", hanem mint Jézus álmainak álmodóját. Mint kártékony álmodozót. "Ahova a maguk egyetlen embere beteszi a lábát, ott akár egy üzemből, akár a seregnél, megrohad a levegő." Akkor még nem neveztek bennünket *Bokornak*, legfeljebb bulányistákról beszéltek, de tapasztalták, hogy nem gyűlölködünk, nem a Szabad Európa Rádióból táplálkozunk, s hogy lelkünket mégsem adjuk oda a Sztálin megbízásából idehaza is "rendet" csinálni akaró Pártnak.

Miért nem, ha egyszer egyetértettünk velük abban, hogy az emberiséget oda kell ültetni az élet asztalához? Egyetértettünk, mert a Földet s annak javait nem a véres kezű gyarmatosítók szerencsés leszármazottai számára teremtette meg Isten! Ez volt számunkra Kovács Imre *Néma forradalmának*, Sinka költészetének és nyomában a marxi dialektikus és történelmi materializmusnak jézusi olvasata. Mégsem adtuk oda nekik lelkünket, mert a jézusi üzenetet - ha tetszik: a szocializmust - nem úgy gondoltuk megvalósítandónak, hogy az elepi juhállókba költöztetjük a kulákat, s megtanítunk egy országot félni az ÁVO érkezését jelző éjszakai csengetésektől, melyek nyomán "eltűnünk", kivonnak a forgalomból, átadnak az ÁVO intézeteinek, melyekből - szándékuk szerint - sohasem szabadulunk. A keresztény történelem jézustalan inkvizíciós és háborús tömeggyilkosságáiból nem lehet újabb, ám, marxi lobogójú, megtorló tömeggyilkosságokkal kiszabadítani az emberiséget - gondoltuk s

vallottuk. Ha Dózsa Györgyre válasz Temesvár, Temesvárra válasz a pártállam gyilkos rémuralma, és így tovább... - akkor ennek soha sincs vége. Nem ez az Isten álma, melyről Jézus beszélt. S amely álmról - pozíciószerezések helyett - beszélne a "keresztények" is, ha közülük volna a jézusi üzenethez... amely egyedül jó hír a tömeggyilkosságoktól szenvedő kereszténység és emberiség számára: meg lehet törni a történelem iszonyú csavarmenetét, ki lehet szabadulnunk a tömeggyilkosságok reménytelen történelmi feleléséből..., csak hüvelyébe kell dugni a kardot..., csak rablás helyett az osztozást kell választani.

Amikor a "keresztény" kultúra értékei számára most annak képviselői vissza akarják követelni a pártállam, a diktatúra által megsemmisített pozíciókat, bizony el kellene gondolkodni azon, minek következtében jutott oda Európa, hogy a történelem az elvtársaknak osztott kártyát - nem kevés "közös dolgaink" rendbe tevésére, hogy József Attila szellemét is megidézzem. Abban az értelemben, amelyikben használni akarják a "keresztény" kultúra fogalmát - bizony nincsen semmiféle Jézusra hivatkozható kultúra. Ilyen értelemben e kultúrának semmi köze Jézushoz és annak üzenetéhez, örökségéhez, jó híréhez. Van viszont, sajnálatosan, keresztény kultúra abban az értelemben, hogy minden más kultúrát messze megelőzve, ennek sikerült a Föld s embertársaik kincseiből a legtöbbet összerabolnia; ez a kultúra dicsekedhetik a legtöbb sikeres tömeggyilkossággal. Van keresztény kultúra abban az értelemben, hogy rablásban, gyilkosságban ez abszolút világ bajnok a kultúrák e nagyon is szomorú és nemtelen történelmi versenyében. A szaracénokat, albiakat, bogumileket kiirtó kereszties hadjáratokra biztató szentek, misztikusok és e háborúkat vezető nem egyszer "szent" királyok, az Amerikát kirabló konkvisztádorok, a rabszolga-vadászgyarmatosítók, a világháborúkat kirobbantók és végigcsinálók, mind-mind a fehér, az európai ember, a keresztény nemzetek képviselői. A 20. századi folytatások: Hitler és Sztálin megsemmisítő táborai is, Hiroshima és Nagaszaki borzalmi is, mind ebből a kultúrkörből eredtek. E borzalmak kigondolói mind - még Marx is! - "eltörölhetetlen jeggyel" megjelölt, megkeresztelt keresztények. A tőkés társaságok is, a harmadik világot nyomorba döntők is - java részükben - "keresztények".

Summás választ adhatunk kérdésünkre. A kereszténység elszabotálta a jézusi üzenetet. A kereszténység átállt a Sátán oldalára: uralkodott, rabolt és gyilkolt Isten nevében csakúgy, mint az előtte járók, akik még semmit sem hallottak Jézusról. S ilyenként fejlesztette ki a maga materialista ellenmégét - a megkeresztelt Hitler és Sztálin hasonlóan uralkodó, rabló és gyilkos törekvéseiben. Mindezek századunk `végére úgy-ahogy elbuktak, de az elvesztett pozíciókat visszakövetelő kereszténységnek van-e más üzenete, mint ami eddig volt, és amit a materialista üzenet, a bizony közös materialista-idealista alapon - uralkodunk, veszünk, gyilkolunk - próbált (természetesen újra sikertelenül, azaz emberhez méltó életet nem tudván teremteni) leváltani?

A jézusi üzenet summája: Keressétek az Isten Országát! Ne a többi mindet! Ha az Országot keressitek, a többi mindet ráadásul kapjátok. Ha a többi mindet keressitek, folytatjátok

a történelem jézustalan, sátáni, mert gyilkos vonulatát. Azt, ami csak, és szükségképpen csak, újabb és újabb tragédiákat teremt. Mindebből következik, hogy a pozíciók visszaszerzése a "többi mindet" keresés jegyében csak ugyanolyan csalódást eredményez majd, mint amilyent a múltban okozott. A csalódás pedig rendre új Hitlerek és új Sztálinok útját egyengeti. A nyomorra ítétek számára bármilyen hitleri-sztálini kínálat (= embereket kell tömeggyilkolni, hogy az üdv ránk köszönthessen!) megfelelő, mert "csak láncokat veszhetnek", nincs más kockázatuk. Amíg nem osztozunk, amíg nem dugjuk hüvelybe a kardot, hiába vallásoskodunk. Bizony megutálják a "számon kívül maradtak" jámborságunkat, és az Istent nem emlegetők felé fordulnak segítségért.

A keresztény értékek nem jézusi értékek. A történelem pedig Isten történelme, az ő malmai örölnék benne. Nem lehet másként. Mi a biztosítéka ennek? Maga az ember, aki lelkiismeretében, bizony, ellene mond minden embertelenségnek. Mi a biztosítéka, hogy csak Isten történelmét írassuk életünkkel? Lelkiismeretünk, az Isten hangja bennünk. Megszólal az mindenképpen. Ha keresztény ihletésre nem, hát a felvilágosodására:

Leírva áll a rettentő tanulság:

"Hogy míg nyomorra milliók születnek,

Néhány ezernek jutna üdv a földön,

Ha istenészszel, angyal érzelemmel

Használni tudnák éltök napjait"

- írja Vörösmarty Mihály több mint másfél százada a *Gondolatok a könyvtárban* című versében.

Helytállásunk a szovjet hódoltság félszázadában

a. Az első harminc év (1945-1975)

A másik kérdés, amire válaszolnia kellene a pozíciókat visszakövetelőknek, hogy miként állták meg helyüket ők maguk hazánkban az elmúlt félszázadban.

Köztudott, hogy egyáltalán nincs semmiféle (sem egyházi, sem bármilyen) felelőse az elmúlt félszázad történéseinek. Nincs felelőse a háború befejezése után elhurcoltak meg az idehaza kivégzettek sok-sok tízezernek, pedig Párt és felelős kormányok intézték dolgainkat már a háború befejezését megelőzően is. Ennek a felelősség-ürnek talán legszembetűnőbb megnyilvánulása, hogy újból és újból előkerül a III/III-as téma. A felelősség jegyében kerül elő, hogy bizony körmükre kellene nézni azoknak, akik a titkos rendőrségnek dolgoztak. Azaz nem a Párt- és kormányapparátus tagjai felelősségével kell foglalkoznunk, hanem azon állampolgárokéval, akiket ezek az apparátusok a maguk karhatalmi eszközeivel rákényszerítettek - nemegyszer bebörtönzés fenyegetésével -, hogy titokban segítsenek, teljesítsenek segédszolgálatot ezeknek az apparátusoknak. Értsük jól, miről is van szó! Azoknak a felelősségét kellene megvizsgálni, akik titokban szolgálták azt, amit az

apparátusok nem titokban, hanem nyíltan és teljes felelősséggel bonyolítottak. (Analógia: Aradon 1849-ben nem a tizenhárom tábornokot, hanem a közkatonákat kellett volna kivégezni!) Ami ennél is több: tudomásom szerint senki sem leplezte le e szemlélet hazug és álszent abszurditását; sem a parlamentben, sem az azon kívüli nyilvánosságban. Még fokoznunk is kell: természetesen nem következett be ennek a kiegészítő rétegnek a felelősségre vonása sem. Ha be is következett volna, az lenne az abszurditás a negyedik hatványon.

Erkölcsei megújulásról sokan beszéltek az elmúlt évtized során, keresztény meg egyébként oldalról egyaránt. Elgondolható, milyenek lehetnek e felelősséget nem ismerés erkölcsi (meg nem újulási) következményei a nemzet életében. Mondok egy lehetséges, sőt egy nagyon is valószínű következményt: Az is bolond, aki nem szolgálja ki párttagként vagy rendőrspicliként - vastappsal is, ha muszáj - a mindenkori hatalmat, kerüljön az akárhány polgártársunk életébe, szabadságvesztésébe, testi-lelki nyomorába. Bolond, mert több forintot költhet a pártállam idején is, meg az ez által megszerzett lehetőségei erejében többet költhet a pártállam bukása után is Bizony, az a bolond, aki ellenáll az embertelenségnek, aki "okoskodik" a hatalom ellenében.

Akik erkölcsi megújulásról beszélnek, remélhetőleg mind tudják, hogy ezen végkövetkeztetés birtokában semmiféle erkölcsi megújulásról sem lehet szó. Nem is lett múltszemléletüknek meghatározó kérdésévé: hogyan kell viselkedni a Hódítóval szemben egyáltalán, akármikor? Hogyan kellett volna viselkednünk a szovjet hódítás idején? 1956 őszének 11 napjával letudható-e 45 esztendő felelőssége? A kérdés feltevése nélkül is világosan eligazít, amit a szemináriumokon tanultunk: a szabadság nem más, mint a szükségyszerűség felismerése. "Minden órának leszakaszod virágát" - tudta ezt, szemináriumot járás nélkül is, már Horatius.

Ennél kevesebb is az, amivel a "keresztény" értékek nevében pozíciókat visszakövetelőknél alapvetően szembesülniök kellene: legsajátabb házuk előtt sepréssel. Azzal tehát, hogy miként állta meg helyét az egyház. (E szót most a szokásos köznapi értelemben használom, amely szerint az egyház alapvetően és ténylegesen a főpapokat és papokat jelenti, s nem a megkeresztelteteket, az "Isten népét"; azaz nem az állampolgárok döntő többségét jelenti - vallási hovatartozás szempontjából tekintve őket.) Ez esetben a fenti abszurditás-sor ötödik hatványát mutatják a pozíciókat visszakövetelők. Miért? Érdemes volna feleletül egy egyháztörténeti szemináriumi dolgozatnak összegyűjtenie az ide vonatkozó anyagot. Summázom e dolgozat várható eredményét: jogtalan igény, hogy az egyház tagjaira vonatkozóan ilyen kérdést egyáltalán akár csak fel is vessen akárki, mert egyházi belügy, hogy főpapjaink-papjaink kikkel és mit tárgyaltak. Az Antall-kormány szigorúan meg is tiltotta az egyházi III/III-as ügyek vizsgálásával megbízott képviselőknek, hogy a tudomásukra jutó anyagot publikálják. (A bizottság egyik lelkésztagjától kaptam a tájékoztatást.) Kérdezem a tiltóktól: A hierarchia tagjai nem is állampolgárok? Csak kiváltságghordozók? S állítom: felelősségük csak nagyobb lehet, kisebb semmiképpen.

Azzal kezdődött egyházi helytállásunk története, hogy Mindszenty bíborost a pártállam meggyalázta, s ő vállalta sorsát. Azzal folytatódott, hogy másfél évvel később püspökeink megegyeztek a felelősen gyilkoló apparátusokkal, megmenteni akarván közel ezer elhurcolt, internált szerzetest, apácát. Egy fél évvel később a megegyezést első helyen aláíró Grósz érseket is börtönbe vágja, mint ellene összeesküvőt a pártállam, s püspökeink újra "megegyeznek" a pártállammal azon az alapon, hogy ÁVO-sok veszik át a püspökségek irányítását. A televízió közvetíti a megegyezést követő poharazást, s Czapik érsek ez alkalommal fekete szemüveget vesz fel szégyenében. Pár év múltán, halálos ágyán nem fogadja a funkcionáriusokat, akik "pártunk és kormányunk" nevében kívánnak tisztelegni nála. Le nem nyomtatható szavakkal summáz és fordul fal felé. Pár évvel később a közben a börtönből kiengedett Grósz érsek vezetésével a püspöki kar testületileg lép be a Párt által létrehívott Békepapi Mozgalomba.

A hierarchia megfegyelmzését elvégezvén, a pártállam következő célkitűzése: leszámolás a földalatti egyházzal. A Grósz-pert követő évben (1952) kerül sor az "első Bulányi perre", 1956-ban a "másodikra", 1961-ben pedig a püspöki kar már templomi körlevélben ítéli el az egyháznak a kisközösségi munkáért letartóztatott és segédmunkás sorba taszított sok száz hitvallóját. Legjava papjaink ülnek még a börtönökben, Mindszenty is foglya még az amerikai követségnek, amikor VI. Pál pápa "részlegesen" megegyezik a püspököket térdre kényszerítő, papokat folyamatosan továbbra is börtönző pártállammal. Jutalmul püspökké szentelhet és szentel öt olyan papot, akik bírják a pártállam bizalmát. Újabb pár év, s a pápa kiharancsolja Mindszentyt az országból, majd megfosztja öt esztergomi érseki székétől, s helyébe rakja új bíborosként a pártállam készséges eszközévé puhított Lékait. A Magyar Sion ormára került pártkreatúra elvállalja a pártállam által az egyháznak nyújtott lehetőségek (kis lépések!) Fejében a magyarországi hitvalló kisközösségek felszámolását. Ez történt a 70-es évek közepéig. Ez volna harminc év rövid egyháztörténeti summája: A kezdeti Mindszenty korszak után és sok száz (talán ezer is - még mindig nem számolták össze és nem tették közzé; minden bizonnyal tapintatból a felelősség-úr fenntartói iránt, akik nem voltak a bebörtönzöttek között) pap hősi és agyonverésekben-bebörtönzésben végződő kálváriája után a hierarchia teljes lefekvése a pártállam előtt.

A lefekvést a vatikáni hierarchia a maga pásztori szolgálatával igazolta: jobb, ha olyan püspökeink vannak, amilyeneket a pártállam engedélyez nekünk, mintha egyáltalán nincsenek püspökeink. Napjainkban pedig azzal is próbálják igazolni ezt "a Vatikán keleti politikája" névre hallgató lefekvés-magatartást, hogy ez elősegítette a pártállamok 1989. évi bukását. Nehéz szatírárt nem írni! Az is bolond, aki az elmúlt félszázadban nem a lealjasulást, hanem a börtönt választotta, mert lám, kiderül, hogy akik megegyezvén a pártállammal fekete Mercedesekben suhantak a fordulat előtti évtizedekben is, azok segítették elő a szovjet összeomlást. Ezek után már csak ez következhetnék: azok segítették elő, akik beléptek a Pártba. Sőt azok, akik a Központi Bizottság vagy a Politbüro tagjaivá is emelődtek. Minden

lehetséges ott, ahol a rendszerváltozás után is azok vannak fent, akik előtte is fent voltak. Ha a társadalom egészére igaz ez a fent-lent, egyházunkra nézve, ha lehetséges, még inkább az.

Ide s tova húsz éve már, írtam egy könyvet *Egyházrend* címen. Bemutattam kisközösségi tapasztalataink alapján az egyház életét. Azt mondtam el benne, ami nyilvánvaló volt az első három század egyháza számára s a Bokor kisközösségi gyakorlata számára is. Summája e könyvnek: az egyháznak voltak az első három században is püspökei. Még hozzá milyenek: vértanú püspökei! Csak részleges vagy nem-részleges megegyezése nem volt sem a jeruzsálemi, sem az antióchiai, sem az alexandriai, sem a római pátriárkának-pápának a Római Birodalom Állami Egyházügyi Hivatalával. E megegyezés nélkül is tudták a keresztények közösségei, hogy kit tiszteljenek meg e nem kevészer vértanúságot is kívánó valóban "tiszt"-séggel. Akit alkalmasnak tekintettek arra, hogy bizonyoságot tegyen (martúria=bizonyoságtéves) Jézusról - (értsd: mártír legyen Jézusért), azt a kiszemelt személy felé irányuló kar- és kézfelnújtással (ō az alkalmas! - kheiro-tonia) ilyenek nyilvánították, és kézrátévéssel (kheiro-thesia) imádkoztak is érte, hogy Isten Szent Lelke erőt adjon neki ehhez. Meghívták az ünnepi alkalomra a szomszéd püspököket is. Nem azért hívták őket, hogy segítsenek megtalálni az alkalmas személyt. Hogy ki az ilyen, azt a közösség tudta, mert a helyi közösség ismerte a helyi közösséget, azaz önmagát. Nem a szomszéd város közösségének a püspökeitől vártak erről tájékoztatást. Imádkozni hívták meg őket, de nem a püspökszentelés érvényessége feltételeként. Az érvényességnek feltétele más volt: legyen közösség, amely a maga vezetőjének tekinti azt, akiért imádkoznak. Ha ilyen nem volt, akkor minősült érvénytelennek bármiféle szentelés - tanítja a khalcedoni zsinat.

Mindezt nem azért tudtam húsz éve megírni, mert posztgraduális egyháztörténeti stúdiumokat folytattam. Nem ezért. Hanem azért, mert ezek egyháztörténeti nyilvánvalóságok, bár nem található meg egyháztörténeti tankönyveinkben, s nem tanítják rá a szemináriumokban a teológusokat. Másra okítják őket. Arra, hogy a püspökszentelés érvényességéhez vatikáni engedély és három érvényesen felszentelt püspök püspökszentelő liturgiája szükséges. A mai katolikus teológia legnagyobb vagy egyik legnagyobb alakja, Eduard Schillebeeckx, elmondta, s leírta nemegyszer (voltak is bajai miatta az Inkvizícióval, de nincs kiközösítve, mert embert ki lehet közösíteni, de a tények tényvoltát valamivel nehezebb és kockázatosabb!), hogy a "paphiány" (amitől szenved a katolikus világ Európában és nemcsak Európában, hanem majdnem mindenütt, Lengyelországot kivéve) fogalmi abszurdum. Abszurdum, mert ahol van hívő közösség, ott van a hívő közösségnek vezetője is. Fogalmi abszurdum az olyan jézusi közösség, amely a tagjait nem tudja szentségekben (vallási szertartások) részesíteni, s amely közösség képtelen ünnepi lakomában megemlékezni létbeszólítójáról, Jézusról. (Folytathatnám ezt a sort Schillebeeckx-en túlmenően is: fogalmi abszurdum az a jézusi közösség, amely elismeri és gyakorolja az uralkodást és engedelmeskedtetést, amelyik elismeri és haszonélvezi az emberek GDP-beli különbségeit: az

egyik tag gazdag, a másik meg szegény. Amelyik elismeri és gyakorolja vagy akárcsak igénybe veszi a fegyveres erőalkalmazást.)

Mindezekből nyilvánvaló, hogy nem azért kellett a Vatikánnak részleges megállapodást kötnie a hazai diktatúrával, pártállammal, hogy püspökeink lehessenek, hanem azért, hogy *Vatikántól kinevezett püspökeink* legyenek. Nem azért kellett hazai püspökeinknek belemenni az ÁEH által rájuk kényszerített "gyalázatos" (lásd Cserháti püspök, püspökkari titkár vallomását, melyet halála előtt tett), hogy legyen Magyarországon jézusi értelemben vett egyházi élet, hanem a trón és oltár szövetsége által ellenőrzött élet legyen az, ami egyház címén van. S mi több: ez legyen egyedül, és verje tönkre azt az egyházi életet, amelyet a fenti szövetség nem ellenőrizhet. Mondhatnám: azért kell megegyezni, hogy legyen keresztény egyházi élet, amely szabatosan zárja ki a jézusi egyházi élet lehetőségét.

b. Az utolsó 25 év

A 70-es évek közepéig tekintettük át helytállásunk történetét. Van még hátra 25 év. Huszonöt? Dehát tizenöt éven belül véget ér a pártállam története! Az igen, de nem utóélete, nem utóhatásának története egyházunk életében. Az napjainkig tart. Miklós Imre (az Állami Egyházügyi Hivatal utolsó vezetője) és a Párt büszke lehet művére. Lássuk e negyedszázadot, mely napjainkig tart. 1976-ban Lékai László el akar távolítani az országból. A Bokor tagjai tiltakoznak nála. A pártállam bevonja a tiltakozók útlevelét (Helsinki Megállapodásra készülve s a bebörtönzéssel felhagyásra kényszerülve éri be csupán ennyivel!). Működik tehát a "szövetség" a trón és oltár között.

1979-től kezdve a Bokor tagjai megtagadják a fegyverfogást. ("Katonai szolgálatot" szokás mondani, de számunkra szent a jézusi "szolgálat" szó, s a tömeggyilkosságot csak a Sátán szolgálatának tudjuk tekinteni, emberhez méltónak nem!) A pártállam három évi börtönre ítéli őket; utolsó csoportjuk csak a pártállam összeomlása után szabadul börtönéből. A püspöki kar "csak" elhatárolja magát tőlük; "magukat saját püspökeik is elítélik" - hallják a tárgyaláson a bírák szájából a három évre ítéendő vádlottak. A "felbújtókat", a Bokor paptagjait viszont a püspökök büntetik: felfüggesztéssel, internálással, kényszernyugdíjazással, áthelyezéssel. Horn Gyula mondott egyszer ilyesmit a parlamentben: "és elnézést!". Püspökeinktől mind a mai napig hiába várunk ennyit is.)

Felzúdul ez ellen a világ nyugati katolikus közvéleménye. Ki kell tehát mutatnia a magyar hierarchiának, hogy nem gyilkosságot elutasítókkal helyezkedik szembe, hanem **eretnekekkel**. E célból - a magyar katolikus egyház történetében ezer év alatt első ízben - inkvizíciós egyházi bíróságot állít fel a Bíboros (ő maga az elnöke). Maga elé idéz és megállapítja a bíróság, hogy hat eretnek tételt képviselek, melyeket vissza kell vonnom. Tanulmányt írva közlöm vele, hogy a hat tétel egyikét sem képviselem. Erről szót sem ejtve tudatja a nyilvánossággal, hogy nem vontam vissza téves tételeimet, s ezért megvonja tőlem a Püspöki Kar a nyilvános papi működés jogát, s ügyemet a Római Inkvizíció (Hittani

Kongregáció) elé terjeszti. Ennek vezetője, Ratzinger bíboros megállapítja ugyan, hogy nincs mit visszavonom (szemben a Budapesti Bíróság ítéletével), de érintetlenül hagyja büntetésemet. Mivel indokolja? Azzal, hogy aláírom ugyan a Kongregáció számomra összeállított 12 pontos zsinati szöveggyűjteményét (1985-ben), de jegyzőkönyvileg kérem, hogy hozzátehessek ahhoz egy 13. zsinati szöveget, amely arról beszél, hogy a lelkiismeretünkhöz hűségeseknek kell maradnunk. Ezt a szöveget:

Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni. hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék. és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.

Ennek a zsinati szövegnek az idézése bizonyult bűnömnek: szubjektívvá gyöngítem aláírásomat a zsinat által megfogalmazott lelkiismeret-passzus idézésével! A zsinat nem szubjektivizálta vele a maga egyéb szövegeit? - kérdezheti akárki.

Az 1989. évi idehazai politikai fordulatkor bíztatom Paskai bíborost, vallja meg nyilvánosan, hogy a pártállam utasítására jártak el velünk szemben a püspökök, mert e vallomásával segítené nemcsak az egyház, de az egész magyar közélet erkölcsi tisztulását. Azt válaszolja, hogy ügyemet Rómában kell rendeznem. Ratzinger bíboros a 12 pont újra aláírását kívánja tőlem, de a 13. ponttal kiegészítésre vonatkozó igényem elejtésével. Aranymisémre készülődvén 1993-ban megírom neki, hogy nem ejtethem. Többek között azért sem, mert ha megtenném, olyan látszatba kerülne `a vatikáni hierarchia, hogy ő nem fogadja el a Zsinatot. Válasz nincs, s így kénytelen vagyok a volt Pártfőiskolán, a Professzorok Házában elmondani jubileumi szentmisémet (1993). Templom nem fogad be, méltatlanná tettem magam életutammal a más utat járó hierarchia szemében. Közel négy év múltán új levelet írok Rómába a Bíborosnak:

Hazámban a gyilkosokat életfogytiglani büntetésben részesítik, de ha büntetésükből 14 és fél évet kitöltenek, amnesztiában részesülnek. A magyar katolikus püspöki Kartól kapott büntetésemből 1996. decemberig letelik a 14 és fél esztendő. Ez a tényállás azért nem indítja az engem elítélőket amnesztia gyakorlására, mert - állítják - csak Ön szüntetheti meg a rám általuk kirótt büntetést.

Ez hatott. Azt válaszolta római rendi legfőbb elől járómon keresztül, hogy írjam bele a 12 pont közé a magam 13. pontját a lelkiismeretről, s írjam így alá újra az egész antológiát, ő pedig elintézi a hazai püspököknél büntetésem megszüntetését. 1997 februárjában írom alá számára azt, amit már 1985-ben is képviseltem, s amit nemcsak akkor, hanem még 1993-ban is elutasított. úgy éreztem, hogy pont került egy másfél évtizedes harcomra: tehát nem eretnkségem, eretnkségünk miatt jártak el velünk szemben püspökeink, hanem „szövetségük” miatt; mert csak sátáni, tömeggyilkos viselkedést viselt volna el tőlünk a "trón és oltár szövetsége". Nem volt szabad megtagadnunk a százszor szent (!) katonai szolgálatot. Eretnek az, aki nem gyilkol! Bizony a keresztények járnak el így, de nem Jézus tanítványai. Ha költő vagy muzsikusz volnék, el tudnám méltón mondani, mit éreztem, éreztünk. Éveken

keresztül rendre ezt mondtam az ügyem felől kérdezősködőknek: Galileit is rehabilitálta az egyház 300 év múltán, ennyit én is várhatok! Nem kellett! Megérhettem! Hurrá és hála legyen! Hogy valójában mit érhettem meg, erről szól a versem vége.

A szövetség tart. Tart egyfolytában, amióta Konstantin császárral első ízben, a negyedik század hajnalán megkötöttük azt. Hazai püspökeink több mint fél évig aszalják Ratzinger értesítését. A nagyközönség végül is a Kossuth Rádióból értesül a nagy eseményről (1997. szept. 20), majd parlamenti napirend előtti felszólalásból, s végül az *Új ember*ben a nagyközönség is olvashatja a püspökkari *Közleményt*, melynek értelme éppen az ellenkezője a fenti bekezdésben leírtaknak. A Közlemény hozza az általam aláírt szöveget, majd magyaráz: "A tételek aláírásával B. Gy. atya a Hittani Kongregáció szándéka szerint megerősítette, hogy maradéktalanul elfogadja a Katolikus Egyház tanítását. Ezért a Püspöki Kar kijelenti, hogy megszűntek a B. Gy. atyával kapcsolatban korábban hozott korlátozó intézkedések."

Ennek értelme: 15 éven keresztül nem hallgattam a jó szóra, végre hallgattam, most tehát már megszüntethetik a "korlátozó intézkedéseket". Belemagyarázom ezt a hazugságot a Közleménybe? Nem. Az *Új Ember naptár* pontosan így summázza évi áttekintésében az eseményt: Rehabilitálták, miután aláírta. Ezek után mi sem természetesebb, hogy gyakorlatilag változatlanul kiközösítetten élek: több mint egy év telt el a Közlemény óta, s ez idő alatt egyetlen (Bokron kívüli) pap sem kért meg egyetlen szentmise, egyetlen prédikáció elmondására sem. Saját rendem, a magyar piarista rendtartomány sem vett igénybe egyetlen alkalommal sem. Paphiány Magyarországon van ugyan, de keresztény papokban, akik keresztény értékeket képviselnek, nem a jézusiakat. Nincs szükségük ránk a keresztényeknek.

c. Helytállási mérleg

1951-ben két püspök beszélget egymással a Központi Szeminárium egyik ablakmélyedésében:

- Ezekért a bűneinkért majd osztrák kolostorokban fogunk vezekelni, mondja az egyik.
- Bárcsak már ott tartanánk! - válaszol a másik.

A lefekvés-magatartás kezdetén a hierarchia is tudta, hogy az út, amelyre lépett az emberi gyengeségnek, a bűnnek az útja. Ismerte még Jézus útját, aki csak kötélvégen hurcoltan tárgyalt a trón és oltár szövetségének embereivel, főpapjával, s az államhatalom helytartójával, és nem talált módot a megegyezésre, bár Golgotára kellett mennie, bár tanításával, példájával tanítványait is golgoták felé igazította.

Nem következett be semmiféle vezeklés sem osztrák, sem egyéb kolostorokban. A magyar társadalom sem készít helytállási mérleget, hierarchiánk sem. Sőt, az utóbbi igazoltnak hirdeti a megegyezések követett útját. Hogyan lehetséges ez, ha az út elején még tudta, hogy a bűnt választotta? Győzött benne, mint Konstantin császár óta annyiszor, a "keresztényi" a "jézusi" fölött. Volt alkalmam erről a 80-as évek végén több ízben beszélgetni egyik főpapunkkal. Háromszor is elhangzott ajkáról: "Kedves Atya, én mindig csak

engedelmeskedtem". A keresztény út az engedelmisségé. A Jézusé az engedetlenség. Az első jutalma: a fekete Mercedes. A másiké: a kereszt. S ez a két út szabatosan kizárja egymást. Az egyik nem tud mit csinálni a másikkal, s a másik az egyikkel.

A Bokor úgy gondolja, hogy az egyházat Jézus indította útjára, s ennek az egyháznak a maga történelmi útján nincs más dolga, mint felzárkózni Jézushoz. Akkor is ezt gondolja, ha a hivatalos, a keresztény utat járók szemében az egyház egységét megbontónak minősül. Egy hazánkfia írja külföldön megjelent tanulmányában: "...a 80-as években Bulányi atya és a Bokor-mozgalom naiv és mit sem sejtő eszközeivé váltak az állam egyházat bomlasztó törekvéseinek" (Ost-West Informationsdienst 1998). Érdemes elgondolkodni ezen az állításon. Tény, hogy az állam és a hierarchia megtalálta a békés egymás mellett élés útját. Tény, hogy a Bokor nem volt hajlandó a maga életét alávetni a pártállam korlátozásainak. Tény, hogy ezért a Bokor tagjait a pártállam a maga fennállásának utolsó percéig börtönözte. Ha az idézett állítás igaz, akkor a pártállam börtönbüntetéssel ösztönözte a Bokrot, hogy tegye az ellenkezőjét annak, amire a pártállamnak a hierarchiát sikerült nagy nehezen rábírnia. Azaz a pártállam ösztönözte a Bokrot arra, hogy tegyék az ellenkezőjét annak, amit a pártállam célul tűzött ki az egyház elé. Mivel ösztönözte a Bokrot a pártállam? Börtönbüntetéssel s a hierarchiát arra kényszerítéssel, hogy üldözze és büntesse a Bokor tagjait. Van az idézett állításnak értelme? Csak akkor, ha a pártállam skizofrén, a Bokor tagjai pedig mazochisták. Ha a pártállam azt akarja, amit nem akar. Ha a Bokor tagjai abban lelik örömüket, hogy bántják őket. Szeretetből nem írom ide a rangos tanulmányíró nevét. Aki mindenáron tudni akarja, megtalálhatja az idézett folyóiratban.

Értelmileg alaptalan vádja egyébként nem új. Már 1951-ben megfogalmazták az egyik püspöki aulában. Alapja az volt, hogy a Grósz-per s az aulák ÁVO-s irányítás alá vevése után is tartottam tovább az ország legkülönbözőbb pontjain háromnapos titkos lelkigyakorlataimat. Ez fogalmazódott meg: "Abból, hogy Bulányi tovább tartja a lelkigyakorlatokat, világos, hogy beszervezték. Beszervezték, hogy az ÁVO minél többeket tudjon lebuktatni". Ez a vád pedig lélektani képtelenséggel dolgozik. Aki tartott már három napos, reggeltől estig tartó, kis létszámú, s ezért nagyon személyes levegőjű lelkigyakorlatot, tudja, hogy teljes skizofréniát feltételez mindezt a szándékkal tenni, hogy börtönbe juttassam az ott levő fiatalokat, testvéreimet Jézusban.

1945 után tisztában voltunk vele, hogy elkövetkezett a magyar egyház számára a vértanúság kora. Van is ennek a félszázadnak egyházunkban egy hitvallói-vértanúi, jézusi vonulata. A Bokron kívül is. Csak a körünkben dolgozóknak állítok itt emléket: Sándor István szaléziánus testvért felkötik 1952-ben, Czakó Imre egeri egyházmegyés papot 1972-ben közlekedési baleset áldozatává teszik. A börtönviseltek nevét nem sorolom fel, még kevésbé azokét, akiket a pártállam különféle módokon marginalizált társadalmunkban hűségükért Jézushoz. Inkább elmondom vázlatos történetét, hogyan szálltak ki nem szép, hanem csúnya rendben egyre többen és többen ebből a vonulathból.

Elsőül azok, akik magyarították Mindszentynek a Karon belül és kívül, hogy "az Alföld azért maradt meg katolikusnak a török hódoltság idején, mert a Szeged-alsóvárosi ferences barátok hajlandók voltak a basa papucsát is megcsókolni, csak hogy helyben maradhassanak. Másodikul azok, akik a Pártállam indítására létrehozták a Békepapi Mozgalmat. Harmadikul, akik megrettenve a maguk és sokak várható szenvedéseitől, elindultak a Pártállammal egyezkedés útján. Negyedikül azok, akik nem utasították vissza a titkos rendőrök ajánlatát: ha nem akar börtönbe kerülni, írja alá, hogy információkat gyűjt számunkra, s ha valakinek elpletykálja ezt az államtitkot, akkor annak megsértésért tíz év börtönt kap. Mindezen személyi lépések következtében az ÁVO úgy sétált köreinkben, mint saját palotájában.

Ezzel a vonulattal szemben élt a másik, a jézusi. 1972-ben írtam egy kis tanulmányt *Lelkipásztori Marketing* címmel, melyben leírtam a kisközösségeket építés munkáját, s azt állítottam benne, hogy ha beérjük azzal, amit a pártállam engedélyez nekünk, akkor csak saját temetési menetünket asszisztáljuk. Lékai ezt a 70-es évek második felében körlevéllel támadja: le akarom szakítani a hívőket a püspökökről. Kiviszi Rómába is bizonyságul ellenem. Eljuttatja a szöveget ott az idős, magyar származású, kiérdemesült piarista generálishoz is, Tomek Vincéhez. A generális véleményt kér az írásról egy Rómába látogató s általa becsült magyar piaristától. Az elolvassa, s ezt válaszolja: "Generális atya, ezt teszi minden becsületes pap ma Magyarországon". Mit? A családi otthonokat használja fel, hogy hirdesse Jézus igéjét, s elmondja azt, amit a szószékről bajosan tud elmondani. Egy református pap így figurázta ki előttem szomorú helyzetünket: "Tudod, az állami elvárás velünk szemben az, hogy hat napon keresztül legyünk láthatatlanok, a hetediken pedig érthetetlenek". A családi és jóbaráti körben - mert ez a kisközösség - érthetően beszélhettünk, s hét közben is láthatók lehettünk.

A kisközösségek vitték tovább az egyház vértanúi-hitvallói, jézusi vonulatát. Ezt kellett Lékainak megsemmisítenie a kis lépések ellenében az államhatalom parancsára. Kezdeti bizonytalankodások után, az 1979-ben kezdődő fegyverfogás-megtagadásunk után már tudja is, hogyan: el kell választani a Bokortól a többieket. Segít neki Miklós Imre. Poggi, a Szentszék utazó nagykövete 1981 tavaszán személyesen közli velem: az állam zöld utat engedélyez a kisközösségeknek, ha elállunk a fegyverfogás megtagadásától. Egyedül mi nem állunk el. De újabb börtönvállalásunkkal szabadabbá tesszük az egyház életét. Lékai büszkén hirdetheti, jóllehet korábban mindenféle kisközösséget fel kellett volna számolnia: Magyarországon is vannak kisközösségek. Jók, melyek tisztelik az állam törvényeit, s engedelmeskednek a hierarchiának; s rosszak, melyek nem tisztelik és nem engedelmeskednek, a Bulányi atyához tartozók. A Lékait támogatók püspökökké lesznek, a Bokorhoz tartozókat pedig kiszórják a szemináriumokból. Húsz éve nem szenteltek már hazai püspökök papot a Bokorhoz hűségeseik közül.

A katonai eskü, a "gyilkolunk - nem gyilkolunk" kérdése lett a vízválasztó. Ezen a buktatón keresztül kiszállt a jézusi vonulatból a magyar egyház életnek az a csoportja is,

amely évtizedeken keresztül járta a hűség golgotai útját. Győzött a keresztényi, a fegyvert ismerő magatartás a jézusi fölött.

Amikor tehát visszakövetelik a keresztények a pártállam által elvett pozíciókat, akkor bizony jó lenne, ha tisztában volnának azzal, hogy miféle értékek számára követelik azokat vissza. Olyan értékek számára, amelyek nem hivatkozhatnak Jézusra.

Ha tetszik valakiknek, ha nem, ki kell mondanom: a Bokor mozgalom 1945-től eredeztethető indulásától kezdve a katolikus egyházban idehaza megfogalmazódik egy szemlélet, amellyel az eltelt félszázad bizonyossága szerint lehetetlen volt a magyar társadalomnak szóba nem állnia. A pártállam sűrű bürtönzéssel, a katolikus egyház hierarchiája (nemcsak a hazai!), nem-akarnám-minősíteni-miféle eszközökkel munkálkodott és munkálkodik, hogy asztal alá söpörje azt. Végző győzelmet azért nem jósolok e törekvésnek, mert annak a gondolatait képviseljük, aki így búcsúzott tőlünk: Bízatok, én legyőztem a világot! (Jn 16,33). Hogyan győzte le, ha maga is, az őt követők is Golgotán, máglyán, a társadalom peremén végzik? Úgy, hogy történelmi tapasztalataink növekedtével egyre több ember számára válhatik nyilvánvalóvá, hogy a "világ" nem képes megoldást kínálni. Akkor sem képes biztosítani az emberiség számára a túlélést Bolygónkon, ha a világ a "keresztény értékek" ruháját ölti magára. Aki hüvelybe dugatja a kardot, csak eszmei síkon arathat győzelmet. Így győzte le a világot, mert az ellentmondásoknak, a fából vaskarikának nincs jövője. Ezért győzte le a trón (kard) és oltár (kivégzett áldozat) szövetségének a világot is. Az ellentmondásoknak nincs jövőjük. Vagy belepusztulunk, vagy megszűnnek.

3. NEM KÖTELEZŐ KATOLIKUSNAK LENNI

a. Ma már nem kötelező

"Nem kötelező katolikusnak lenni, de aki katolikusnak vallja magát, annak hinnie és vallania kell, amit vallása tanít".

A napokban fogalmazta meg ezt a mondatot számomra a katolikus egyház egy elkötelezett és nem jelentéktelen tisztet betöltő papi személye. Valamikor még tanítványom is volt Jézusban. Érthető a tétele, bár az is nyilvánvaló, hogy - a "katolikus" a maga vallásával behelyettesítve - bizony elmondhatja a fenti mondatot bármely más, keresztény vagy nem keresztény vallás képviselője is. Nem tudom, - s ki tudja? - mennyi vallás van a világon, keresztény meg nem keresztény. Így azt sem tudom, hány írásba foglalt, vagy - az írásbeliség fokára még el nem jutott népeknél - hány csak szájhagyományban élő hitvallást hirdetnek Bolygónkon. Mindenesetre hitvallások sokasága kívánja a bevezető mondatban említett felzárkózást a potenciálisan mintegy hatmilliárdnyi hívőtől. Ha volna e hitvallásokból mondjuk ötezer, akkor adva van édes mindannyiunk számára ötezer ilyen kell! A hitvallások ötezer egymástól különböző állítássorára vonatkozik ez a kell - lényegében ugyanazon tárgyban. Istenről, valamint Isten és ember kapcsolatáról készült többé-kevésbé különböző válaszok valamelyikéhez kell ragaszkodnunk, ha tagja akarunk lenni valamelyik vallási közösségnek. Bizony kell, hacsak nem akarunk érdeklődésünk ellenére vallási közösségen kívül, azaz a vallás szempontjából társtalanul maradni.

Ha tagja vagyok valamilyen művészeti vagy tudományos vagy gazdasági vagy egyéb társaságnak, ott alighanem kíváncsiak arra, hogy tárgyukban mi újat tudok mondani tagtársaimnak. Nem így a vallási társaságok esetében! Közel hatvan évesen lelkipásztori tapasztalataim alapján (államilag illegálisan) papírra vettem, hogyan képezem el Jézus ügyének hatékony szolgálatát. Válaszként erre vallásom legfelsőbb illetékes büntető hatósága összeállított számomra a fenti "kell" jegyében egy 12 pontból álló szöveg-gyűjteményt. Nem is tévedhetetlennek minősített hittételeket tartalmazott antológiája, hanem ennél kisebb rangú (tévedhetetlenségi fokú) szövegeket. Az alábbi záradékkal kellett aláírnom: "Mindezeket hűségesen megígérem és őszintén megtartom és sértetlenül megőrzöm, ezektől soha el nem hajlok sem a tanításban, sem akárminő módon, szóban és írásban". Az aláírandó szövegeket vagy húsz évvel korábban fogalmazta meg a II. Vatikáni Zsinat. Hogy hazugság nélkül írhasam alá, kértem a szöveg-összeállító hatóságot, csatolják már hozzá a gyűjteményhez ezt a további és ugyancsak zsinati szöveget: "Az isteni törvény rendelkezéseit az ember a maga lelkiismeretében fogja fel, melyet tartozik hűségesen követni..." Baj lett a kérésemből: így nem kérnek szolgálataimból; megtiltják, hogy vallásom tagjaihoz nyilvánosan szólhassak. Vállaltam a bajt, és ragaszkodtam továbbra is pótszövegemhez. Miért ragaszkodtam? Azért, mert csak meggyőződéselem, lelkiismeretem diktálta szövegeket akarok mondani

embertársaimnak, a vallásomhoz tartozóknak is. Hazudni éppen tudhatnék, de hát nem akarok. Szentebb nekem a téma annál, hogy ilyesmire vetemedjem.

Néhány éve történt, amit most elmondok, egyik négynapos lelkigyakorlatunkon, melyet balatonfelvidéki kicsiny házamban tartottam a Bokor tagjainak. Voltunk vagy húszan, éjszaka a tetőtérben bújtunk hálósájkainkba, nappal miénk volt az előadó "terem", a kerti ebédlő, meg erdő, mező, ameddig a szem ellát. Este kezdtünk bemutatkozással s a megbeszélendő kérdések összeírásával. Másnap délelőtt szentmise, elmélkedés, reggelizés után beszéltem egy órát az Istenről: milyennek gondolom én őt. Előadás után elküldtem a hallgatóságot két órára magányos erdei bóklászásra: Gondolkodjatok a hallottakon, s visszajöve mondjátok majd el, ti milyennek gondoljátok őt! A résztvevők között volt egy első lelkigyakorlatozó is. A többiek már tíz-húsz éve a Bokorban éltek, s ki tudja hányadik (évenként szokásos) lelkigyakorlatuknál tartottak már, s nem is csodálkoztak felhívásomon. Amikor két óra múltán visszajöttek, vallomásaiknak keretet adandó - gyertyát gyújtottunk ("Ti vagytok a világ világossága!"). Körben adtuk tovább a szót egymásnak, és sor került az "első lelkigyakorlatozóra" is. Ezt mondta: "Istenkereső utjaimon elkerültem már vagy tíz különböző társasághoz. Mindenütt megmondták, hogy mit kell gondolnom. Ti vagytok az első csoport, amely arra is kíváncsi, hogy én mit gondolok." "Csak én tudok versemnek hőse lenni..."? - kérdezem Babits nyomán. - Igen! - Micsoda önközpontúság! - mondhatná valaki. Lehet, de ilyenek vagyunk teremtve.

Nem kötelező katolikusnak lennem? Jó. Lehetek - mondod - buddhista is, vagy mohamedán. Nekem nem jó. Nem, mert katolikus a kultúráim. Ez a vallási anyanyelvem. Ennek szimbólumait, képeit, muzsikáját, szövegeit, kifejezésvilágát szoktam meg gyerekkorom óta. Itt vagyok otthon. Otthonomban miért nem gondolhatom, amit gondolok? Elűztök? Hova menjek? Másutt is azt mondják majd, amit itt: "Nem kötelező a hitünkön lenned, de ha itt akarsz maradni, akkor azt kell gondolnod, amit itt kell gondolni. Írd tehát alá: Mindezeket hűségesen megígérem..." s a többi. De hát nem tudom megígérni. Képtelen vagyok rá. Nem tudok mást gondolni, mint amit gondolok. "Ne gondoldj a fehér elefántra!" Megpróbálsz... és csak nem sikerül. Hesseged el magadtól a hitellenes gondolatokat! Ez sem sikerül. Minél jobban akarnám, annál kevésbé. De nem is akarom elhessegetni. Nem, mert ezek az én gondolataim. S a gondolataim nélkül nem akarok élni, nem is tudok. Azok nélkül már nem is lennék az, aki vagyok. Tegnap még azt gondoltam, amit gondoltam. Történt azonban közben velem valami, s ma már mást gondoltok. Értsétek meg, nem akarok sem hallgatni, sem hazudni! Beszélni akarok arról, amit gondolok! Beszélni olyanokkal, akiket érdekel a témám; az, ami számomra a legfontosabb. Az, hogy milyen is az Isten! Olyanokkal akarok beszélni, akiket érdekel az is, hogy én mit gondolok, s akikre kíváncsi vagyok, hogy ők mit gondolnak. Nem broszúrát felmondani tudásukra vagyok kíváncsi. Nincs számomra hely nálatok? Ha nálatok akarok maradni, kötelező azt gondolnom, amit megszabtok, hogy gondolhatok? Miért kell életem végéig felmondanom a leckét, ha megtanultam azt már

fiatalságomban, de Istentől gondolkodó lénynek teremtve - túljutottam azon. Nem azért, mert elfelejtettem a leckét. Továbbgondoltam.

Mindazonáltal áll és él az elvárás: ha katolikus akarsz lenni. Nesze neked emberiség! Nesze neked ember, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett! Nesze neked, Isten, aki minden bizonnyal maga vagy az értelem! Aki az is vagy! Ez az ötezer kötelező kell - maga az abszolút értelmetlenség! Több is, rosszabb is, mert kitaszítja a körből éppen azokat, akiket leginkább érdekeli Isten s az ő Országja.

Életemből tizenöt évi küzdelmet vett igénybe, hogy igazoljam magam vallásom büntető hatóságai előtt. Igazolnom, hogy igazodom ehhez a kell-hez, miközben vallottam és meg nem tagadtam, hogy a lelkiismeretemhez még inkább igazodom. Még inkább, mert csak addig vagyok méltó az ember névre, és csak addig lehetek Isten gyermeke, amíg igazodom hozzá. Miért küszködtem 15 évet? Azért, mert meg vagyok győződve arról, hogy az ötezer különböző válasz mind téves, s egyes-egyedül a miénk az igaz? Nem ezért tettem. Ha ezért tettem volna, részese lennék annak, amit az előbb abszolút értelmetlenségnek (Ha másutt nevelődöm, akkor más az igazság!?) állítottam. Hát akkor miért tettem? Csak azért, mert valahol otthon akarok lenni. Nem tudok otthon nélkül élni. Én sem, más sem.

b. Tegnap még kötelező volt!

"Nem kötelező..." S még jó, hogy már nem kötelező! S még jó, hogy ma már ez mondatik. Még jó, hogy erre ma már még mondhatok is valamit. Visszabeszélhetek! Az örök városban, a Santo Uffizio ódon palotájában ülök 1991 januárjában. Az asztal túloldalán a Szent Inkvizíció prefektusa, Ratzinger bíboros. Indoktrinál. Két ujjával megfogva reverendáját mondja: A rajtunk levő ruha mutatja, hogy azt kell tanítanunk, ami az egyház tanítása. Összeszedem minden bátorságom és válaszolok: Nem emberi személyeket, magnókészülékeket kell a szószékre küldenie! Csak azért mondhattam, mert már 1991-et írtunk. Elődje, Torquemada, válaszóért spanyolcsizmát húzott volna rám, s kikínózta volna belőlem, hogy visszavonjam, amit mondtam. Jó esetben. De az is lehet, hogy azonnal máglyára küldte volna a megátalkodott eretneket.

Még jó, hogy nem kötelező katolikusnak lennem! Még jó, hogy idáig eljutottunk. Csak néhány évtizede, hogy a zsinatnak a lelkiismeretről szóló passzusa (zsinat előtt) még átkos liberalizmusnak számított. "A tévedésnek nincs joga arra, hogy hirdetődjék!" mondtuk korábban inkább ostoba, mint szent elfogultsággal. A zsinatig a felvilágosodás egész irodalma ott volt a Tiltott Könyvek Jegyzékén (Index). Tilos volt nagyjából minden, amit érdemes elolvasni - írja valahol Szerb Antal. Még jó, hogy kemény kétszáz év késéssel ugyan, de csak tudomásul vettük az istentelen és egyházellenes felvilágosodástól megokosodva az emberi személyiség jogait. Még jó, hiszen ma is vannak még sokszáz millió hívőt számláló vallások, melyek nem jutottak el idáig. Ahol még mindig kötelező ilyen vagy olyan hitet vallani, ha biztonságban akarják tudni életük.

Mi előbbre léptünk. De veszedelmes és nagyon is illetlen volna felednünk, hogy jó másfélezer esztendőn keresztül bizony kötelező volt katolikusnak lenni. Három századig se tartott kezdeti szabadságunk, amikor más volt még kötelező: tömjénszemet ejteni a császár istenségének oltáira. De a milánói türelmi rendeletet követően hamarosan új türelmetlenség kezdődik: katolikusnak lenni lesz kötelező. Nem lehetett következmények nélkül Bizáncban ariánusnak lenni, ha a császár katolikus volt. Afrikában sem lehetett a légiók kardjába futás nélkül donatistának lenni, ha Karthágóban a püspök, Ágoston, katolikus volt, és a császár barátja volt. A szász törzseknek sem lehetett szabadon ősgermán vallásuk isteneinek áldozni, ha egyszer Nagy Károly katolikus volt, és a pápa császárrá koronázta őt, mert haddal - keresztel és karddal - ment rájuk. Az ezredfordulón a magyaroknak is fel kellett hagyniok fehérlóáldozataikkal, meg a poharat Ukkon nevére kilötyöntésekkel, ha egyszer Géza fia Vajknak fejére tette Asztrik érsek a pápától küldött koronát. Keresztvíz alá kellett hajtani fejüket, ha életben akartak maradni; tanulhattak Koppány, Ajtony, Gyula, Vazul, Tonuzoba szomorú sorsából. Az albiak sem kaphathattak, mert szentek és misztikusok is, nemcsak a pápa, bíztatták Montforti Simont, hogy hányja kardélre e megveszekedett eretnekeket. A bogumilek sem bogumilkodhattak magyar felségterületen, Boszniában, mert Nagy Lajos királyunk hű fia volt egyházának és a pápának, s Istenért, egyházért, hazáért és mindazért, ami szent, kardélre hányta őket. Sajnos(?), nem sikerült mindet... s maradékukból lesznek a bosnyák muzulmánok, mert életben akartak maradni szegények. Nagy Lajos pedig örök üdvösségüket biztosítani akarván gyilkolta őket, hiszen Isten tudvalevően(?) csak azokat üdvözíti, akik felmondják a brosurát. Melyiket az ötezerből?

Husz Jánosnak, Jeanne d'Arc-nak, Giordano Brunónak, Jakob Hutternek még el kellett égniök keserves kínhalállal a máglyán Konstanzban, Rouenban, Rómában, Innsbruckban a székesegyház tövében, mert bizony kötelező volt katolikusnak lenniök. Luther már megmenekült. De neki se termett volna babér és életben maradás, ha nem helyezi magát a szász választó fejedelem fegyveres oltalma alá. Nálunk sem termett volna, mert alighogy kitűzte tételeit a wittenbergi dóm kapujára, II. Lajos királyunk hozta is már a törvényt követői ellen: lutherani comburentur! Mert bizony kötelező katolikusnak tenni, ha nem akarunk Dózsa György mintájára, roston sült eretnekek lenni. De Luther Márton tudta már, hogyan kell elkerülni a bajt. Meg kell győzni egy karhatalommal rendelkező fejedelmet arról, hogy most már nem azt kell gondolni, amit idáig gondolt, hanem amit az új hit tanít, a Lutheré. Ágyban, párnák közt halhatott meg ugyan, és nem a máglyán hitújítónk, de harmincéves háború, kiégett és megtizedelt Németország példázta, hogy bizony továbbra is kötelező maradt katolikusnak lenni, ahol Wallenstein fegyveresei masíroztak, másfelől kötelező lutheránusnak lenni ott, ahol Gusztáv Adolf az úr.

Miért válthatott az én valaha volt kedves tanítványom a ma divatos új katolikus szövegre? Másfélezer éven keresztül tudtuk - tévedhetetlen bizonyossággal! - hogy a tévedőnek nincs joga arra, hogy életben maradjon. Tudtuk, hogyha szabad megölni (Jézus

engedélyezte nekünk?) a gyilkost, mennyivel inkább szent kötelességünk halálba küldeni az eretneket. Az bizony, mert a gyilkos csak mulandó földi életünktől foszt meg minket, de az eretnek a maga dögletes és téves nézeteivel örök üdvösségünket fenyegeti. Fenyegeti bizony, hiszen Isten pokolra vágja azt, aki az ötezerből nem az egyetlen igaz, és tévedhetetlenül igaz eligazítást mondja fel neki az örök ítéleten arról, hogy kicsoda is az Isten, és miféle kapcsolatot tart fenn az emberrel.

Az istentelen illuminátusok hatására voltunk kénytelenek váltani, s e tévedhetetlenül biztos szövegünket lecserélni. Voltaire és Rousseau hatására, akik az emberi személy méltóságáról, annak jogairól, a véleménynyilvánítás szabadságáról, meg a többiről kezdtek értekezni két-három századdal ezelőtt. Keményen védekeztünk ellenük. A század első felében még én is úgy tudtam, hogy nem mehetek be még egy református templomba sem, mert azzal elkövetem a "communicatio in sacris" súlyos bűnét. Egyértelmű szövegen nevelődtem. Abszolút világos lett számomra, mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, hogy az ötezer brosúrából kizárólag a miénk az igaz. Gyengeelméjűnek gondoltam, aki ezt nem látja be. S ha nem volna az, és mégsem cseréli le vallását a miénkre, bár tudja, hogy nekünk van igazunk, akkor csak tisztességtelen ember lehet.

A gondolkodó katolikus teológusok e két század alatt sűrű sorokban lettek kiközösítettek (Loisy abbé a múlt századfordulón), s veszítették el katedrájukat XII. Piusz idején (Congar), míg XXIII. János végre kinyitotta az ablakot, s a zsinat új lapot kezdhetett. Rehabilitálta az illuminátusokat? Csak úgy csendben. Megszüntette az Indexet - szabad immár tudomásul vennünk a miénkétől különböző gondolatokat. El is ítélte, hogy másfélezer esztendőn keresztül tömeggyilkoltuk azokat, akik a lelkiismeretükre figyeltek brosúrafelmondás helyett? Óh, nem! Csak fogalmaztunk egy szép dekrétumot a lelkiismeretről. Gyakorlatban hátat fordítottunk tehát a múltunknak? Óh, nem! A zsinat befejezése után alig másfél évtizeddel, uralkodásának már második évében II. János Pál megtisztítja teológiai katedráinkat azoktól (Küng), akik nem azt mondják, amit kell. Ratzinger bíboros nekem is megmagyarázta, hogy a lelkiismeret szabadsága nem azt jelenti, hogy katolikus teológusként mondhatnék mást, mint amit mondanom kell; s hogy mit kell, azt az ő hivatalától tudom meg.

Nehéz lenyelnie egyházunknak a II. Vatikáni Zsinat békáját. Fel kellene adnia azt a dédelgetett elképzelését, hogy van ugyan ötezer magát tévedhetetlennek gondoló brosúra, de azokból csak egy az igaz, a miénk. Sorsom összehozott jó fél tucat bíborossal. Négyszemközti beszélgetésre is. Egy ilyen alkalommal próbálom egyiküket megértésre hangolni irányunkban, s hivatkozom azokra az áldozatokra, amelyeket a Bokor tagjai hoztak Jézus evangéliumának képviselésért. Hallgatja, majd megszólal: "De kedves Atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak!" Mit jelent ez a mondata? Azt, hogy nem tagadja, hogy jó szándékú társaság vagyunk mi. De az üdvösség nem ezen fordul, hanem azon, hogy valljuk-e az egyetlen és tévedhetetlen igaz brosúráját. Kénytelen tehát eljárni velünk szemben, mert tiszte arra kötelezi, hogy legalább

a katolikus egyházon belül megvédje tisztán az igaz hitet, mert hát az üdvösség mégis csak azon fordul, hogy mi a hitünk vallott tartalma. S ez esetben még valami viszonylag tisztát - akármilyen ostobát is! - feltételezek róla. Ha ezt nem feltételezem, akkor ezt kellene gondolnom róla: "Én abból élek, hogy az ötezerből ezt a szöveget védelmezem. Ezért fizetnek. Ezt kívánják tőlem a felettes egyházi és állami hatóságok: a létünket biztosító megegyezések és a Vatikán keleti politikája.

Congar beszélt, írt egyszer arról, hogy évtizedek, évszázadok kellenek ahhoz, hogy egy zsinati tanítást az egyház képes legyen ténylegesen recipiálni. Magyarul: aszerint gondolkodni és aszerint cselekedni, amire egy zsinat eljutott. Tizenöt évet kellett harcolnom azért, hogy a 13. pontot a lelkiismeretről beírhattam a 12 közé. Nincs már további 15 esztendőm ahhoz, hogy kiküzdjem, hogy ezt a 13. pontot prédikálhassam is a szószékeken. Beírhattam a 12 pont közé, de ez nem azt jelenti, hogy hirdethetem is templomainkban. Nem kötelező katolikusnak lenni, de ha valaki ilyenként szólni akar köreinkben, csak azt mondhatja, amit mondania kell.

c. Előfeltevés fogságában: csak mi kaptunk kinyilatkoztatást

A vallásokat is emberek menedzselik. Emberek, nem is rosszabbak, mint a többiek. Nem is feltétlenül butábbak. Miért erőszakoskodnak, amikor módjuk van rá? Minek képmutatóskodnak türelmet, amikor nincs módjuk erőszakoskodni? Julianizmusról beszélt az elmúlt évtizedekben egy jeles lengyel gondolkodó: az egyház ma a kommunistákkal szemben a szabadságot követeli és képviseli, de tiszteletben fogja-e tartani mások szabadságát, ha elmúlnak feje fölül a nehéz idők - kérdezte. (Juliánusz, aposztata császár idejében szabadságot követelt, s annak halála után újra vallási türelmetlenséget mutatott az egyház.) Miért fojtogatják a jó szándékú embereket? Kénytelenek vele, mert foglyaik előfeltevéseiknek. Annak, hogy nem tehetnek másként, mert kinyilatkoztatást kaptak, s a hűség e kinyilatkoztatáshoz kötelezi őket a ragaszkodásra. Istentől forró dróton kapott hittartalmakhoz ragaszkodnak. Nem engedhetnek belőle. Ha engednének, létük alapját húznák ki önmaguk alól. Megszűnnék azonosságuk: őrizői a közvetlenül Istentől kapott hitletémenyeknek.

Toynbee az emberiség alapvető bűnének mondta az önközpontúságot. A vallásokét. Mindegyikük vallja, hogy kinyilatkoztatást kapott, s egyedül ő kapta azt. A többi vallásnak is lehetnek szent könyvei, azokban sok jó és okos gondolat lehet, de azok nem kinyilatkoztatás eredményei. Azok csak - ám nagyon jó szándékú, esetleg bölcs és szent - emberek művei. Kinyilatkoztatásnak ezzel szemben egyedül ő van birtokában. Ki? Az ötezer vallás közül akármelyik. Egy a sok közül, s a többi nem. Toynbeet lehet nem olvasni. De amit Toynbee mond, benne van a levegőben. Előbb-utóbb köznyilvánvalósággá válik, s akkor már lehetetlen lesz szóba nem állni vele. Lehet késleltetnünk a folyamatot, ahogyan az emberi személy jogaival tettük. Kétszáz év késéssel is lehet, meg idejében is lehet valamit tenni. Kevesebb a kár, ha idejében szembesülünk embertársaink gondolataival. A késés rendre botrányos, és

presztízsveszteséggel is jár. Tömegesen termeli a vallástalan embereket. Lehetne másképpen is, mint eddig. Brosúra-ismételgetés, presztízsz-ápolgatás nélkül. Lehetőség volna arra is, hogy használjuk eszünket, amit Istentől kaptunk.

Kinyilatkoztatás. Mit is jelentsen a vallások körében e szó? Csak annyit, hogy Isten megszólítja az embert. Egyszer, egy darabig és aztán soha máskor, soha többet! - Minden tévedhetetlenségi igény nélkül kezdek gondolkodni a témán. Lehetséges, hogy Isten évmilliókon vagy évezredekken keresztül nem szól az emberhez? Csak néhány ezer évvel ezelőtt szánta rá magát? Odáig mit csinált? Odáig nem voltunk fontosak neki? Most mit csinál? Most, mondjuk egyfolytában kétezer év óta? Már megint visszavonult, és nem szól, és magunkra hagy? Miféle valaki ez az Isten? Valamirevaló ember folyamatosan törődik azzal, akit szeret. Ha Isten szeret minket, hogyan érheti be azzal, hogy egyszer szól, aztán sem előtte, sem utána? Nem oda Buda! Ilyen Isten nincs! Isten - csak olyan van, aki folyamatosan szeret, folyamatosan gondot visel, folyamatosan szól. Nem lehet rosszabb, mint bármelyik szülő, aki folyamatosan törődik gyermekével.

Könnyen felelnek a vallások ezekre a kérdésekre. Ezt mondják: a teremtés nemcsak teremtés. Isten nemcsak teremt, hanem folyamatosan fenn is tartja a világot, és gondot is visel rá. Nincs baj a szeretetével. Nincs, mert Isten gondoskodásának két zsebe van. Az egyikben van a rendes gondoskodása. Ez nyitott, ebből folyamatosan folyik szeretete irántunk. De mivel Isten látja, hogy ez a folyamatos gondoskodása nem elegendő, ezért kinyitja a másik zsebét, amelyben a rendkívüli gondoskodás lapul. Rendkívüli eligazítást ad belőle, hogy kiegészítse a kátyúból az emberiség szekerét. Ez a fajta rendkívüli gondolkodás történik csak egyetlen ízben. A keresztény tanítás szerint nagyjából az Ábrahámtól Jézusig tartó folyamatban. Ez egyszer s aztán soha többet. Csak világvégkor, a történelem befejezésekor folytatódik, de ott be is fejeződik, amikor a végtörténelem igazolja, hogy úgy vannak a dolgok, ahogy az egyetlen-egyszer-volt kinyilatkoztatásban Isten közölte velünk.

A válasz talán-talán megmenti Isten becsületét. Azért csak talán, mert ma, a tőkéstárságok világuralma idején alighanem megint csak jó volna, ha megpróbálná kiragadni a szekeret a kátyúból. Viszont semmiképpen sem segít az önközpontúságon. Mivel igazolom, hogy én kaptam kinyilatkoztatást, te pedig nem kaptál? Sehogy. Hiszek benne. Mivel igazolod, hogy te kaptál kinyilatkoztatást, én pedig nem. Sehogy. Hiszel benne.

Nem lehetne tartalmi jegyek alapján megkülönböztetni a rendkívüli zseb tartalmát a rendes zsebétől? Mást se csinálnak a vallások alapvető hittanai (fundamentális teológia), mint hogy erre igyekeznek. Mire jutnak? Megállapítják, hogy a kinyilatkoztatás címén birtokunkban tevő szövegek sugalmazott szövegek. Olyan szövegek, amelyeknek két szerzőjük van. Az egyik a szent emberi szerző, aki leírta a szöveget, a másik pedig az Isten, aki írás közben sugalmazta az emberi szerzőt. Ez a sugalmazás szavatolja a szöveg isteni eredetét. Olyan rangot kölcsönöz neki, amellyel más, még oly igaz szöveg sem rendelkezhetik. Valóban szentírás, és egyedül az.

S ez megoldás? Semmiképpen sem. Mindegyik vallás állítja ugyanezt a maga szent szövegéről. Minek az alapján állítja. A hite alapján. A buddhista kezébe veszi a keresztény szentírást, megdicséri annak egyik vagy másik megállapítását, mert azok egyeznek a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással. A keresztény kezébe veszi Buddha Bennáreszi beszédét, meg-megdicséri annak egyik-másik megállapítását, mert az megegyezik a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással.

Lehet, hogy történt kinyilatkoztatás, s így birtokunkban is van valami kinyilatkoztatott szöveg, de nem érte el a célját. Nem jutottunk többre vele, mint Isten másik zsebével, rendes és folyamatos gondoskodásával. Ellenkezőleg: ha lehet, még türelmetlenebbek lettünk egymással szemben; új indítékot kaptunk türelmetlenségünkhöz általa. Ez a malom nem megy. Ha az én, a te, az ő hitéből akarunk kiindulni, nincs mód rendet teremteni. Csak türelmetlenkedni van lehetőségünk. Így: Kötelező katolikusnak lenned, különben megöllek! Nem kötelező katolikusnak lenni, de az igazságnak nyilvánvalóan én vagyok a birtokában, s nem te. Ötezer különböző vallási csoport füstöli a többi orra alá ezeket a tételeket. S ha ma inkább csak a második, a szelídebb változatot mondjuk is, a jelenkori történelem mutatja, hogy ezek a tévedhetetlen igazságbirtoklások csak acélozzák kardjaink életét, meg rakétáinkat is sikeresebb becsapódásokra ösztönzik. Boszniában éveken keresztül folyt a gátlás nélküli egymást gyilkolás. Három csoport gyilkolja egymást. Mindegyiknek egy és ugyanaz az édes anyanyelve. A három csoport három tévedhetetlen valláshoz tartozik. Az ortodox szerbek úgy tudják magukról, hogy ők Isten választott népe, s ezért "Ubi serbus, ibi Serbia..." A muzulmán bosnyákok tudják, hogy Allahnak egy prófétája van csak, Mohamed. A katolikus horvátok is tudják, hogy nyilvánvalóan ők tartoznak az egyedül üdvözítő egyházhoz. A II. Vatikáni Zsinat óta azt is tudhatják, hogy peremjelenségekként a többi vallások is az egyházhoz tartoznak: az ortodoxok anonim katolikusok, a mohamedánok anonim keresztények. Mindez nem zavarta őket a gyilkolásban. Acélozta őket.

Ideje volna rendbe tenni a dolgokat. Kikapcsolni a tömeggyilkosságokat az emberiség életéből. Megszüntetni a vallások tömeggyilkosságokat ösztönző erejét. Eltávolítani azokat a fogalmakat, amelyek csak arra jók, hogy igazolják: magasabb rendű vagyok nálad. Mit tehetünk? A kályhától kell kiindulnunk! Mit jelent ez? Tegyük félre, hogy mit hiszek, mit hiszel! S induljunk ki a tapasztalásból! Abból, hogy van a vallásos ember. Tartozzék bár akármelyik vallási közösséghez, úgy gondolja, hogy van Isten. Azt is gondolja, hogy ez az Isten tanítja őt, törődik vele. Ez két tételt eredményez. Az egyik: Isten a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást - az embernek eligazítást - adó lény. A másik: az ember a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást - Istentől jövő eligazítást - felvevő lény. S ez tapasztalás eredménye? A vallásos emberek esetében igen. Az ateisták mondhatják ugyan, hogy mit sem tudnak Istenről, s arról hogy kinyilatkoztatást adás és azt kapás viszonyában volnának vele. Vannak színvakok, de emiatt még nem kell tagadni a színeket. A süketek miatt sem a hangokat. Az ateisták bejelenthetik érdektelenségüket gondunk iránt, ha úgy akarják.

Lehet, hogy egyszer felénk fordulnak. Ha majd valami érdemeset látnak tőlünk. Amire érdeemes odafigyelniök.

A vallásos ember gondolkodik Istenről, kutatja Isten akaratát, felelősnek érzi magát Isten előtt tetteiért. Kapcsolatban, párbeszédben van vele. Lelkiismeretén keresztül hallja, hogy szól hozzá. Az emberiség minden kinyilatkoztatás-élményének ez az alapja. Megszüntetjük ezzel a "két zseb" teóriát. A gondviselés maga a kinyilatkoztatás. A kinyilatkoztatás maga a gondviselés. Kihúzzuk ezzel a talajt az önközpontúság alól. A vallást honi, közös emberi talajra hozzuk. Eleve nem lehetek külön információk birtokában, mint te. Eleve nem lehetsz külön információk birtokában, mint én. Megteremtjük vele a tisztességes versenyszituáció alapját. Az Olimpián nincs olyan adu, hogy fekete a bőrszínem, 180 cm feletti a testmagasságom, kék a szemem, szemölcs van a bal lapockámon. Csak a teljesítményem számít. Nobel-díjat sem osztanak a fenti tulajdonságok alapján. Teljesítenem kell, ha elismeréshez akarok jutni. A vallások mind magukat rakják dobogóra. Mind aranyérmes, és mindegyik maga osztja magának az érmet.

A vallásközi párbeszéd korát éljük. Nincs párbeszéd, amíg nem egyenlő eséllyel akarunk ringbe szállni. A tévedhetetlen párbeszéde siketnémák párbeszéde. El sem kell kezdeni. (Egyszer elkövettem ezt a hibát: Lékai bíboros, a budapesti inkvizíciós bíróság elnöke a második tárgyalás során kijelenti, hogy - bár dialógusra hívtak - itt dialógusról nem lehet szó, mert ő s a többi bírák hivatalból képviselik az igazságot. Azonnal fel kellett volna állnom. Miért is nem tettem? Semmi sem lett volna rosszabb tőle...) Van értelme az ilyesminek: "Szívesen beszélgetek más vallások képviselőivel, de azt azért nem adhatom fel, hogy..."? Ezután következnek az önközpontú szöveg. Az, amiből nem engedhetnek a vallások. Engedhetnének, csak el kellene veszíteniök "hamis azonosságukat". Mi ez a hamis azonosság? A kiváltság! Az a kiváltság, amelyben maga Isten részesítette volna őket, ha volna ilyen Isten. De nincs! Isten nem a kiváltság Istene. Nem lehet rosszabb, mint mi. Szüleimnek nem volt kiváltságos gyermeke. Amikor anyánkat cukkoltuk, hogy vallja be: hetünk közül ugye, hogy a Livi, a Gyurika a legkedvesebb neki, kedvesen, nyugodtan tiltakozott. Esetleges rokonszenvein felülemelkedve mondta: nekem mindegyik egyforma. Erkölc kérdése volt ez számára. Erkölcstelenségnek tekintette volna a különbségtevést. Tudta, hogy nagyon fájta volna a másik hatnak, ha kiemeli közülük a hetediket. Az Isten hangja volt ez benne. Isten nem lehet linkebb, mint az ember. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. Nem szerethet téged jobban, mint engem. Engem sem, mint téged. Kiszemeltjei, kiválasztottai lehetnek? Mindannyian azok vagyunk. S akik megfelelünk várakozásainak, azok a hitvallók, a hűségesek, egészen a Golgotáig.

Hogy miként háborodik fel ezen a szövegen a buddhista, a mohamedán, nem találhatom. Hogy miként háborodik fel ezen a keresztény, abban inkább otthon vagyok. Így: "Ez aztán már tényleg több a soknál. Elfelejtetted, hogy Isten elküldte hozzánk Fiát? Hogy Benne van a megváltásunk? A keresztényeké és mindenkié is? Leszállítod Isten egyedül

üdvözítő egyházát azoknak a vallásoknak a szintjére, akikhez Isten nem küldte el a Fiát? A pogány és törzsi vallások szintjére?" - Nem folytatom. Meg vagyok győződve, hogy hasonló sértettségről árulkodó felháborodásokra képesek az összes többi vallások is. Pl.: "Egy szintre akarsz helyezni bennünket a tömeggyilkosságban és a világ kirablásában élővas keresztényekkel...?" Ezekről a szövegekről kell leszoknunk, ha élni akarunk e Földgolyón. Az atlétika elkötelezettjei miatt nem kell elpusztulnia az életnek, mert ők elfogadják, hogy kiváltságok nélkül szállhatnak csak ringbe egymással. A tudósok is elviselik, hogy az fedez fel valamit, aki képes rá. A művészek is, hogy azé az elismerés, aki közönségre talál. Egyre több és több területen kezdünk meglenni kiváltság nélkül. A vallások még nem ismerik a fair play-t. A vallások még képtelenek asztalhoz ülni egymással. Csak udvarias szavakat mondanak egymásnak, ha mégis leülnek. Nem azt, amit gondolnak.

Istent senki sem sajátíthatja ki magának. Isten mindenkihez tartozik. S ha van köztünk, aki kedvesebb Neki, ez azon fordul, hogy mit teszünk le érte az asztalra. Ha pedig elsőségre vágyunk a vallások versenyében, annak sincs akadálya: mutassuk meg cselekedeteinkkel, hogy tőlünk több telik... több, mint az egyéb vallásokhoz tartozóktól. Az öndicséret mindig bűdös. De igenis koncentrálnunk arra, hogy optimális vevői legyünk az isteni üzenetnek, s hogy teljesítjük a mennyei Atya akaratát. Becsületet szerezhetünk magunknak és vallásunknak. Csakúgy, ahogy a sportolók is: maguknak is, nemzetüknek is. *Az ateizmus - vallástermék. Elvettük valakiknek a kedvét azzal, ahogyan Istent "szerettük". Visszaadhatjuk nekik a kedvet ahhoz, hogy újra legyen istenkapcsolatuk.*

4. HITEMNEK MI KÖZE A HITÜKHÖZ?

a. Szent István, Pázmány, Prohászka hite

Szent István, Pázmány Péter, Prohászka Ottokár - egy szentté avatott király, egy esztergomi bíboros érsek, egy székesfehérvári püspök; haláluk éve: 1038, 1637, 1927. Közel ezer, négyszáz, ill. száz év választ el tőlük. Van tehát történelmi távlat életük megmérésére. Mi fogja egybe őket? A hit. Mi ez a hit egyáltalán, s mi ez az ő életükhöz kötve? Életüket meghatározó elkötelezettség, ami Koppányból, Magyarai István prédikátorból, Ady Endrétől akkora ellentmondást váltott ki, amekkora csak tellett tőlük. Elkötelezettség s abból kinövő magatartás, ami olyan arcképcsarnokot formál belőlük nemzetünk kárpátmedencei történetében, hogy nincs negyedik, akivel hajlamos volnánk triptichonjukat kibővíteni. Hitték Koppány, Magyarai István, Ady Endre ellenében, hogy keresztény katolikus hitük tartja meg nemzetünket.

Tíz egyházmegye, *Az Isteni Igazságra Vezérlő Kalauz* s a 25 kötetes *Összes Művek* - maradandó emlékeik. Mire jutott a szent? Él nemzet e hazán, s ha Koppány győz, alighanem történelmi emlék volnánk csupán, mint a hunok, kunok, úzok, besenyők. S mire Pázmány? A 15 millió magyarnak ma bő kétharmadát katolikusnak keresztelik, ha egyáltalán megkeresztelik még. És Prohászka? Van magyar katolikus értelmiség hazánkban s a nagyvilágban, mely úgy gondolja, hogy neki is van nemzetmegtartó feladata. Koppánynak nincs már tábora. A hívő katolikus magyar is nagyobbára már szót ért a nem katolikusokkal: nem dörögnek már egymásra, mint Pázmány meg Magyarai uram. És Prohászka mire jutott? Könyvet írt róla minap Gergely Jenő, a pártállam egykori hivatalos egyháztörténet-professzora. Olyan szépet s igazat, amilyen másnak még nemigen sikerült.

Prohászka hitt egy keresztény Magyarország lehetőségében. Hitének tartalma megegyezett Szent Istvánéval, meg Pázmány Péterével: a hívő ember lelkéből megszülető politikai valósággal. Mindhárman mélyen hittek közös vallásuk Istenében, s mindhárman úgy tudták, hogy hitüket meg kell toldaniok egy karddal: István a magáéval, Pázmány a Habsburgokéval, Prohászka Ferenc-Józseféval, Horthy Miklóséval. Meg kell toldaniok, mert országot kell építeniök, s az csak karddal lehetséges. Gondoltak-e ezek hárman valaha is arra, hogy Jézus Péterrel hüvelyébe dugatta a kardot? István királynak talán nem is szóltak erről papjai. Az *Intelmek*, melyet az ő nevében írtak fiának, Imre hercegnek, nem tesz említést semmi ilyesmiről. Nem olvastam tanulmányt, mely középkori irodalmunkat megvizsgálta volna: jelentett-e valamelyik latin vagy magyar nyelvű szerzőnknek gondot a keresztény kardforgatás. Majd csak a reformáció előestéjén a *balgaság dicséretében* (1508) Erazmus fedezi fel ennek képtelenségét. De reformáció, ellenreformáció nem viszi tovább felfedezését, forgatja tovább a kardot: ha császári generális vonul be Kassára, lutheránus papokat akasztanak, ha Bethlen Gábor, akkor meg katolikusokat (Kassai vértanúk!). Pázmányról sem olvastam tanulmányt, mely beszámolt volna ezzel kapcsolatos lelkiismereti gondjairól.

Gergely Jenő könyve sem tesz említést Prohászkaival kapcsolatban ilyenről. Bizony megérdemelné életműve egy alapos vizsgálatot, hogy az, akit még a protestáns Ravasz László is a "Lélek emberének" mondott, beleütközött-e a történelmi kereszténység e fájdalmas ellentmondásába. Annál is inkább, mivel Prohászka már kortársa volt az ezen túljutó magyar nazarénusok kálváriájának, melyért a felelősséget egy "keresztény" nemzet, és egy "apostoli" király hordozta.

Itt állok hármuk árnyékában, magam is katolikusként. Én is hiszek; s abban is hiszek, hogy nekem is van nemzetmegtartó feladatom. Ugyanakkor úgy tudom, hogy addig hiszek abban, amiben hiszek, és addig gondolom, hogy nekem is van nemzetmegtartó feladatom, amíg hitemet nem toldom meg egy karddal. Ilyenként kérdezem tehát: hitemnek mi köze van akkor az ő hitükhöz? Hármuk közül Prohászka Ottokár még fogható testközelben van hozzám. Kilencedik évemben járok, amikor meghal. Nagymamám a belvárosi Magyar utcában lakott, három percre az Egyetemi templomtól. Nála tesz le apám megőrzésre 1927. április 1-én, majd siet a templomba Prohászka-t hallgatni. Utoljára tehettem. Halálát követően Schütz Antal piarista húsz hónap alatt sajtó alá rendezi Prohászka műveinek 25 kötetét. Családunk könyvszekrényéből a kötetek rám szalutálnak, a piarista kisdíákra. Kilenc évvel halála után magyartanárom a szóbeli érettségim ezt a tételt nyomja kezembe: *Prohászka és az újabb kori katolikus líra*. Halkan kérdezi: Készültél belőle? Rábólintok. Előző este fejem kiszellőztetendő sétálni megyek, s arra gondolok: hátha ezt a tételt kapom, s elmondom magamnak az "előadást", amit rittyentenék, ha holnap Prohászka-ról, Sík Sándorról felelhetnék. Elolvastam nagydiákként a *Diadalmas világnézetet*. Valamit meg is értettem belőle, hiszen ez áradt apámból is, bár a húszas évek közepéig "szabad gondolkodó" volt, de aztán ő is, mint megannyi más értelmiségi, "találkozott" Prohászkaival. Hamarosan piarista reverenda kerül rám, s hét éven keresztül elől járóm az elmélkedések "pontjait" Prohászka-tól (Elméelkedések az evangéliumról) olvassák nekünk hajnalonta, miközben kápolnáink padjaiban térdepelünk. Legkedvesebb lelki olvasmányom ezekben az években a *Soliloquia* meg a *Magasságok felé*. Prohászka szellemi tanítványai: Schütz Antal, Sík Sándor formálják felnőtt, nagykorú katolikus hitté gyermekhitemet (vigyáz rám őrangyalom, amikor átmegek a keskeny pallón - az előszobánkban függött ez a kép a falon).

Prohászka-tól formált hitemet ötvözöm egyetemista éveimben Szabó Dezsővel, Németh Lászlóval, Szekfű Gyulával, Horváth Jánossal, Sinka Istvánnal, Kodály Zoltánnal, Molnár Istvánnal. Húsz évesen 200 Pengő jutalmat nyerek a katolikusok nemzeti feladatáról írt dolgozatommal egy országos főiskolai pályázaton. Pappá szentelésem előtt, 1942 őszén pedig igent mondom egy rendtársam kapacitálására: hajlandó vagyok kimenni mellé ezredlelkésznek a Don-kanyarba. Nem kerülhetett már sor rá: Sztálingrád. A negyvenes évek közepén az Actio Catholica Központ megbízásából (hat kötetre tervezett) magyarságtudományi kézikönyvvel készülök beszámolni - Prohászka nyomában is! - hitemről: hogyan lehet felemelnünk nemzetünket. Aztán jön a történelem hidegzuhánya: az

újra csak elveszített háború Rákosi Mátyásnak oszt lapot; ő emelheti nemzetünket. S ha tetszik, ha nem, tudomásul kell vennem, hogy mit is lát Prohászka meg az én hitemben a diadalmas marxizmus-leninizmus "diadalmas világnézete". Föld alá kényszerülök hitemmel, amely a Párt számára semmi más, csak "klerikális reakció". A rám figyelő fiataloknak hamarosan nem is Prohászkat, meg magyarságtudományt kínálok, hanem Máté evangéliumát elemzem velük. De a marxizmussal találkozás után az evangélium már mást mond nekem, mint amit kispapként Prohászka nyomán elmélkedtem róla. Mit? Add, uram, hogy lássak! Szeretet az Isten! Szeressétek Elenségeiteket! - ilyesfajta címekeket kapnak harminc éves koromra írásaim. Döbbenve figyelem magam. Abban a reményben nevelkedtem, hogy visszazerezzük, amit elloptak tőlünk: az ezeréves hazát. úgy, ahogy lehet. Szent István és László s a Hunyadi János kardjával. Most kihull a kard a hitemből. Hamarosan bilincs kerül a kezemre, s "Bulányi mester, mit akar itt maga ezzel a Jézus-szereppel?" - hallom a Fő-utcán.

Bár az ávós börtön kilátástalan haláltáborában ENSZ-csapatok érkezésében reménykedünk, azért - magam sem tudom, hogyan - őrizgetem ezt a kard nélküli hitemet a rabság évtizedében is. S az erre következő szállító munkási státusom évtizedében meg is fényesítem azt. Hogyan? úgy, hogy őszbe borul már fejem, ötven év közelében járok, mire elkészül megfényesített hitem hat kötetes vallomása: *Keressétek az Isten Országát!* Arról vall, hogy Jézus azért jött, hogy közénk plántálja Atyja országát, a Szentháromság mintájú világot, amely nem ismer kardot és ölést, hanem csak szeretetet és ölelést. Le kell győznöm a félelmet: életfogytiglani ítéletet hagytam ott Márianosztrán, s ha újra letartóztatnak, visszakapom, amit ott hagytam. Legyőzöm, s újra tanítványokat keresek és találok: a régieket is meg újakat is - fiatalokat, huszonéveseket. A Bokor többszörösen elítélt Éva nénije nem fél és nem habozik: újra és újra gépeli az 1200 - betűkkel sűrűn teleírt - lap terjedelmű munkát. Tizenkét indigót rak be, úgy püföli a gépet. Földalatti közösségekben vitatjuk meg a szemrontó szöveget, s nyomában a 70-es évek végétől kezdve újra benépesítik szocialista hazánk börtöneit azok, akik hisznek egy országban, amely nem ismer kardot és katonát. Nem csodálkozunk, értjük, hogy börtönben van a helyünk. Jézus megjövendölte: Üldözni fognak titeket! De csodálkozunk, és semmiképpen sem akarjuk megérteni, hogy egyházunk is üldöz minket hitünkért.

A Fő-utcán, kihallgatásaim során az egyházat rendre, mint "anyaszentegyházat" emlegetem. Az előadót ez alighanem zavarja, mert egy ízben ezt mondja: "Megnézheti magának, Bulányi mester, azt az egyházat, amit majd mi csinálunk belőle, a maga `anyaszentegyházából`" Nem hittem jóslatának. Mégis elvégezték, amit ígértek: egy frontba kerültek - hitem, hitünk ellenében - az elvtárs urak meg a bíboros urak. Sokkolt ez a tény, a magyar katolikus egyháztörténelem lapjainak egyik vagy legnagyobb gyalázata. Ma már nem sokkol, de azért nem tudom egyszerűen átlapozni. Egy Szabó Lőrinc vers strófái jutnak eszembe:

*Ha tudtam volna régen, amit
ma már tudok,
ha tudtam volna, hogy az élet
milyen mocsok,*

*nem fütyörésznék most az uccán
ilyen vigan:
valószínűleg felkötöttem
volna magam.*

*Régen, mint az álmok tékozló
más fiai
azt hittem, lehet a világon
segíteni,*

*azt hittem: szép szó vagy erőszak
ér valamit
s az élet, ha sokan akarjuk,
megváltozik.*

*Ha egyszerre tudok meg mindent,
hogy itt mi van,
egész biztosan felkötöttem
volna magam*

(Külömbéke 1993)

Nem kötöttem fel magam. Helyette inkább írok, amint Szabó Lőrinc is tette. Miért írok? Azért, mert ma is anyának, meg szentnek gondolom azt a közösséget, kahal-t, egyházat, melyet Jézus létbe szólított, mikor egy tucat tizenévesnek, halásznak, meg vámosnak elkezdte magyarázni az országot, amelynek ide plántálásért közénk jött. Megmentőnek gondolom azt, amit közénk ültetett. Azt gondolom, hogy magyart meg nemmagyart egyedül az tart meg, ha van anyaszentegyház, amelyben négy-öt magyar meg nemmagyar összehajol, ilyen vallású meg amolyan vallású... akik engedik, hogy tanítsa őket Jézus meg a bennük levő Lélek arra, hogy lehetséges az az ország, amelyikben nincs szükség kardra, meg katonákra. Azért írok könyvet, mert "kényszeríteni" akarom egyházunk bíboros meg nem bíboros tagjait, hogy szembesüljenek már végre egyszer - a mindenségít neki! Hogy csúnyábbat ne mondjak - azzal, hogy köztünk jártában miket beszélt az Ács, akit - legalább is hivatalból - ők is sűrűn emlegetnek. a Jézus Krisztus.

Miért, hát nem szembesülnek? Nem, bizony. A legjobb, amit gondolhatok róluk, hogy vakok, s ezért és csak ezért nincsen bűnük. Meg akarnám őket tanítani imádkozni a jerikói vak koldus imájára: Add, Uram, hogy lássak! De hát miért, s mitől vakok? Ennek kell utána mennem.

Egyelőre bűnbánat helyett a tudatos emlékezetvesztés technikájával dolgoznak. Egyik hívük a minap tanulmányt írt rólunk egy eléggé rangos külföldi folyóiratban. Így kezdi:

A 70-es években ez a vicc járta Magyarországon: "Ki volt Lécai bíboros?" - teszi fel a kérdést egy történész 2100-ban. "Kommunista kollaboráns Bulányi atya korszakában" - hangzik a válasz. Ma már aligha akad, aki érti a poént. Csak a beavatottak tudják, hogy kicsoda is Bulányi atya. Történelemmé lett - csekély jövőbeli fontossággal. Ha egyáltalán van még hatása a nagyközönségre...

És így tovább. A tudatos emlékezetvesztési stratégiába beletartozik, hogy az ilyesfajta elemzéseket külföldön jelentetik meg angolul, németül, olaszul. Ott nincs, aki - ismeretek hiányában - visszaszóljon nekik; ott úgy tájékoztatnak, ahogy akarnak. Idehaza mást csinálnak. Az új Katolikus Lexikonnak az a meg B betűket tartalmazó tenyérnyi vastag I. kötetében hiába keresné az olvasó a *Bokor* meg *Bulányi* címszavakat. Keményen dolgoznak azon, hogy ne értse senki a poént. Ennek érdekében nem engedik be könyvesboltjaikba az általam írt könyveket: ne ismerjék meg hazai katolikusaink, mit is gondolnak Jézusról azok a testvéreik, akik bilincsekbe verve éltek az elmúlt évtizedekben, miközben főpapjaik fekete Mercedeseken suhanva mentek értekezni az elvtársakkal a marxista humanizmusról, no meg a békéről. Az emlékezetvesztés érdekében gondoskodnak arról, hogy folyóiratunkat, az *Érted Vagyokot* se ismerhessék meg a katolikusok; ha egy plébános kirakja őket a templom kapujába, püspöke bevételi vele.

Rehabilitálhatott Róma, ők akkor sem biztosítják, hogy templomaikban elmondhassam hitemet a katonákat nem ismerő országról, meg Jézusról. Jézus a maga zsidó vallásának zsinagógáiban, meg a jeruzsálemi templomban beszélhetett, pedig nem volt pap, csak laikus. Legfeljebb megkérdezték tőle az akkori bíborosok fullajtárjai: "Milyen hatalommal cselekszed ezeket, és ki adta neked a hatalmat arra, hogy ilyeneket tegyél?" (Mk 11,28). A mostani bíborosok ügyesebbek: elvágják a lehetőségét annak, hogy beszélhessünk a katolikus nyilvánosságnak arról a Jézusról, akit megismertünk, s akiért bilincseket szenvedtünk. Az egyik bíboros felfüggeszti azokat, akik bizonyosságot tesznek a Hegyi beszéd Jézusáról. A másik Gamáliele hivatkozik: Ha Istentől való ez a dolog, Isten majd gondoskodik róla, ha akarja, hogy szavunk hallhatóvá váljék; ő viszont minden esetre lelkiismeretbeli kötelességének tudja megakadályozni, hogy elmondhassam, amit gondolok Jézus országáról, amely nem ismer kardot, gépfegyvert, rakétát meg atombombát.

b. Strukturális eretnokség

Az első, amivel szembesülnünk kell: Honnan van ezeknek a bíborosoknak és alkalmazottaiknak az egyházban nagyobb hatalmuk, mint volt annak idején Kaifásznak? Méghozzá a második évezred végén, s a felvilágosodás után több száz évvel, amikor a szabad véleménynyilvánítást az Egyesült Nemzetek Szövetsége minden embert megillető személyi jognak deklarálta már? Sőt: amikor a hierarchia hivatkozik is erre azokkal szemben, akik az egyház szabadságát korlátozni merészlik! Hogyan van hatalma saját portáján az ellenkezőjét tenni annak, aminek isteni voltáról mindenki másnak prédikál?

A Zsinat egyházzól készült okmányának (Lumen Gentium) III. fejezete a *Hierarchiáról* beszél. Mindazt, amit Jézus elmondott azon a címen, hogy miként kell a tanítványoknak szolgálniuk azokat, akiket megnyernek Jézus ügyének, magukra alkalmazzák. Egy árva szót sem szólnak azonban arról, hogy Jézus előbb egyenként megnyerte magának a tanítványokat. Ezek hitelesnek találták őt és szavát, s ennek erejében döntöttek úgy, hogy őt hallgatják. Egyházunk hierarchiájának ezzel szemben senkit sem kell megnyernie magának. Ez a hierarchia csak van, önerejében áll fenn, függetlenül a hívők bizalmától. Az egyház tagjai - az ő "kedves híveik". Maga Jézus Krisztus rendelte őket az Isten népe, az egyház tagjai fölé - halljuk s olvassuk unos-untalan. Kérdezem: hol és mikor rendelkezett úgy Jézus, hogy Kis Pista vagy Nagy Jóska legyen a római pápa vagy a párizsi érsek? Nyilván: sehol és semmikor. Hogyan kerülnek pozícióba?

Isten kegyelméből - ők (a hierarchia tagjai) az urak. Ma, a 20. században, a népképviselő általánossá válásának idején is, amikor már csak a tőkés társaságok azok, akik azt csinálják, amit akarnak. Ki ad hatalmat a tőkés társaságoknak, hogy azt csinálják, amit akarnak? A Mammon. Magyarul: a pénz. Még magyarabban: a Sátán. De most még nem róluk szól az ének, hanem az egyház hierarchiájáról. Ma, a 20. század végén is korlátolatlan, szuverén urak. Bár korunkban a királyok is alkotmányos uralkodók már, s pl. a belga királynő felolvashatja a parlamentben azt a beszédet, amelyet az ország népének akaratából lett "elsője" (premier-je), a miniszterelnök ír meg a királynő számára. A hierarchia tagjai viszont korlátatlanok ma is, amikor a királyok korlátatlan hatalma már messze a régmúlté, s amikor buknak miniszterek, kormányok, kormányzó pártok. Minek az erejében buknak? Főleg a megújuló választások erejében, melyeken minden nagykorú állampolgár kinyilváníthatja, hogy melyik polgártársának kíván bizalmat szavazni.

Jézus ezt mondta tanítványainak: "Ti vagytok a világ világossága!" (Mt 5,14) Miért mondta ezt nekik? Csak azért, mert közöttük az a legnagyobb, aki a többiek "rabszolgája". Ebből következően "uralkodóknak" viszont csak ezt mondhatja: Ti vagytok a világ sötétsége! Hollandiában néhány éve könyvet írtak az egyházi hierarchiáról *Az utolsó diktatúra* címmel. Ma már századunk legnagyobb katolikus teológusai beszélnek az egyház strukturális bűnéről. Így, ahogy ma van az egyház, maga a bűn. Nem kell világraszóló teológusnak lenni, hogy ezt

valaki megállapíthassa. A következőkben megmutatom azt a valóságot, melynek alapján bárki ítéletet formálhat.

Felelős kormányokról beszélünk pár százada a világban. Az egyháznak nincs felelős kormánya. Feje azt csinál az egyházzal, amit jónak lát. Miként a tőkés a tőkéjével. Az egyházjog sarkalatos alapja, hogy a pápát nem vonhatja felelősségre senki. A kormányt igen, ezért "felelős". Minden magára valamit adó társaság, nemzet tiltakozik a diktatúra ellen, amelyben a diktátor nem tartozik senkinek sem felelősséggel. Az ilyen felelőtlenektől megszabadulni csak úgy tud, ha kész kicsavarni a fegyvert kezéből s fel is akasztani, ahogyan az olaszok tették Mussolinival, s a németek is tették volna Hitlerrel, ha sikerrel jártak volna tervezett puccsaik. A nem-felelőseket felelőtleneknek, minősíti, az „uralkodókat” lerázza már magáról az egyházon kívüli világ.

Az egyház alkotmánya a világ legolajozottabban működő diktatúrája. A pápa mondja meg (kinevezett tisztviselői által), hogy ki szentelhető (ordinálható) püspökké, a püspök mondja meg, hogy ki szentelhető (ordinálható) pappá. Csak ezek az ordinált (= rendelt) személyek beszélhetnek az egyház nevében: a pápa, a püspök, a pap. A nem ordinált személyek, azaz az egyház tagjainak több mint 999 ezreléke összesen annyit mondhat, hogy Ámen. Igent mondhat és engedelmeskedhetik az ordináltaknak. A pap végrehajthatja, amit rábíz a püspök. Ha viszont okoskodik, a püspök azonnal felfüggesztheti az ordinációban kapott hatalmától, azaz megvonhatja tőle a jogot, hogy az egyház nevében bármit is mondhasson. A püspöknek az a dolga, hogy képviselje egyházmegyéjében azt, amit a Vatikán rendel el neki. Ha okoskodik, a pápa azonnal felfüggesztheti őt hivatalától. Ha a pap jogtalanak minősíti püspöke felfüggesztését, panaszra mehet a pápához - az egyházjog szerint. A panaszra menő papnak a pápa soha nem ad igazat a püspökkel szemben - az egyházi joggyakorlat szerint. Ha a püspök jogtalanak minősíti a pápától kapott felfüggesztését, ezt elpanaszolhatja magának a pápának - az egyházjog szerint. A panaszra menő püspök hatására a pápa sohasem változtatja meg büntetését - az egyházi joggyakorlat szerint. (Fellebbezés helyett egyszerűbb azonnal és csak Istennek elpanaszolni a bajt!)

A püspökök és a papok ordinációval és jurisdikcióval, azaz szenteléssel és joghatósággal rendelkeznek. A szentelés el nem törölhető, de a jurisdikció bármikor megvonható - mindenféle hatályos fellebbezés, jogérvényesítési lehetőség nélkül. Világegyház vagyunk, nem nemzeti. Egy milliárd lélek felett uralkodik ilyen módon a pápa minden korlátozástól mentes, abszolút hatalommal. Csak egy pár sor, s Balassuriya nem tanít többé Sri Lankában; csak egy pár sor s Gaillot nem püspök többé Évreux-ben. A kérdés csak az, hogy ki adja ehhez a pápának a hatalmat; s mi biztosítja, hogy ezt a hatalmat ténylegesen gyakorolni is tudja.

A pápát választják. Kik? Az egyház egy milliárd tagja, a hívők, miként mi magyarok a kormányzó pártot? Á, nem! A félmilliónyi pap választja, tehát az egyház tagjaink fél ezreléke? Á, nem! A püspökök választják, tehát ötezer, a pápától kinevezett személy, az

ezermilliónyi tagság fél száz ezreléke? Á, nem! Az egyházban a tagok ezen elenyészően csekély hányada sem szólhat bele abba, hogy ki legyen a pápa. Nekik sincs választási joguk. Hát akkor kinek van? Annak a ma kb. 120 személynek, akiket a maga uralkodása során a meghalt pápa kijelölt a feladatra, hogy megválasszák utódját. Ezek a személyek a kardinálisok. A latin *cardo* = ajtósarok szó továbbképzése a "kardinális"; ők azok az ajtószarkok, akikbe illesztődik az ajtószárny, hogy az aztán úgy mozogjon, ahogyan kell. Nagynagy méltóságukat jelzi bíbor szín ruhájuk. a vér színe... ugyan miért azé? Innen a magyar nevük: a kardinálisok a bíborosok.

Harminc-negyven püspök közül, ha egy lesz bíborossá. Szemelt rizlingek. A püspök kezdetben csak segédpüspök. Az egyházi tréfa szerint abban különbözik a bilire ültetett gyerektől, hogy ez utóbbi tudja, mit kívánnak tőle. A segédpüspök nem tudja? Nem, mert az a dolga, hogy megtegye, amit a főnöke, a megyéspüspök esetenként mond neki. Ha ebben használhatónak bizonyul, akkor a pápa kinevezi őt megyéspüspöknek. Ha ebben is megállja helyét (hatékonyan hajtja végre a római központ elgondolásait), több megyéspüspöknek lesz feljebbviteli fórumává: érsekké lesz. Ha ezek között is a leghasználhatóbbnak bizonyul, akkor kapja meg a bíborosi kalapot. Egy ilyen bíboros mondta nekem, összefoglalva életútját: "Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem". (Hasonlóra próbált engem is biztatni. Nem sok sikerrel.)

Azok a kinevezett személyek, akik kijárták az engedelmeskedés legmagasabb iskoláját, kaphatják meg a bíborosi kalapot. Akik hosszú életük során a feltétlen engedelmeskedés útját választották, kapják meg úgy hatvan-hetven éves korukban az egyházból szerinti megbízatást arra, hogy a pápa halála esetén és szigorúan a maguk köréből megválasszák a következő pápát, aki most már a maga személye iránt fogja az egyházból erejében megkövetelni azt az engedelmeskedést, amelyet egy élet során maga is gyakorolt, mint az egyházon belüli boldogulás első számú és legfontosabb kellékét. Ezekből az engedelmeskedőkből lesznek a legfőbb engedelmeskedtetők, a pápák. S ezekből és egyéb engedelmeskedőkből állítják majd össze a pápák az egyház égi patrónusainak arcképcsarnokát, a szenteket, akiket természetesen a pápa ezzel megbízott hivatalnokai, bíborosok szemelnek ki "szenteknek", a pápa legfőbb szentesítését várva. (Legutóbb sikerrel indították útjára az *Opus Dei*, a század - negatív! - legelképezhetőbb egyházi társasága alapítójának szentté avatását: már "boldog" - Belaguer atya!)

Így készülnek a pápák. Forradalom kizárva. Mondják, hogy nincs kizárva. Mondják, hogy Luciani forradalmi szándékokat táplálva titkon magában, lett bíborossá. Mit ad Isten? Pápává választották. Harmincegy napig volt pápa. A harminckettedik napon kezdte volna el a rendcsinálást. Nem tudta elkezdeni. Holtan találták ágyában. Illetékes orvost, aki megállapíthatta volna halálának okát, nem engedtek hozzá. Pedig ez az utolsó olasz koldusnak is kijár a törvény szerint. Luciani pápát enélkül földelték el. Nincs sem az egyházon kívül, sem azon belül személy vagy hatóság, aki számon kérhetne ezért akárkit is az egyházban.

Ezért sem. Nagy tanulság ez minden utána jövő pápának, aki nem akarja, hogy pápasága harminckettedik napján holtan találják ágyában – meg nem állapított halál-ok következtében. A pápa nem módosíthat az adott "alkotmányon". Ha megpróbálná, belehalna. Van erről egy világirodalmi értékű színdarab is: *Egy jámbor keresztény kalandja*. Nem mai, hanem 13. századi történet. Ignazio Silone műve, Nemeskürty István le is fordította. A *Világszínpad 2* kötetben meg is jelent. Már harminc éve hiába várja, hogy előadja valamelyik színházunk. Megnézném. Talán néhányszor telt házak mellett is játszanák.

Zsinatot összehívhatnak a pápák, és csak a pápa hívhat össze zsinatot. Ha más vetemednék erre, csak törvénytelen zsinatot tudna összehívni - az egyházjog hatályos megállapítása szerint. Ha a zsinat ideje alatt hal meg a pápa, a zsinat abban a pillanatban - ipso facto -, azaz minden külön rendelkezés nélkül és azonnal fel van oszlatva. A zsinaton a püspökök véleményt nyilváníthatnak, de ötezer püspök sem szavazhat meg olyasmit, amit a pápa nem tart helyesnek. Az egy szavazat többet ér mint az ötezer. Papa super concilium! Az ellenkezője - eretnokség! Jaj, annak, aki ezt kétségbe vonja. A 999 ezrelékbe tartozók, a "hívek", ugyan megtehetik következmények nélkül; összesen annyi történik ezzel, hogy eggyel kevesebb lesz, aki Áment mond. Kit zavar ez? Az egyházi diktatúrát biztosan nem. Ha ordinált személy vonná kétségbe, azonnal a laikusok között találná magát; "degradálnák" - a hivatalos jogi kifejezés szerint.

Az ordinált személyek teológiát tanultak ifjúságukban, s az egyháztól kapják ellátásukat. Ha menet közben arra gondolnak, hogy kiszállnak ebből a diktatúrából, ott állnak érett férfikorukban megfürödve. Mért nem akarnak kiszállni korábban? Nincs okuk rá. Hét évig tanulták, mire megtanulták, hogy ez az egyházrend az Atyaisten, Jézus Krisztus és a Szent Lélek feltétlen akarata az emberiség üdvözítésére. Ha ezt nem sikerül hét év alatt megtanulniok, nem lesznek ordinálva. Megették, amit tanítottak nekik. Alighanem őszintén. A szeminárium "hortus conclusus", zárt kert, melyből az elől járók igyekeznek kiszűrni mindent, ami elterelhetné a kispapokat attól, hogy megtanulják az értelem és az akarat vallásos engedelmisségével fogadni mindazt, amit tanáraik, nevelőik mondanak nekik. Lelkes fiatal valójuk, személyiségük egésze rááll, hogy azonosodjanak ezzel a rendszerrel. Ha valamelyiküknek évtizedek múltán sikerül ennek hálójából kitépnie magát az élet kemény pofonjai s tapasztalataik hatására, egzisztenciálisan ott áll megfürödve. Kevesen kockáztatják egzisztenciájukat. S mit érnek el vele, ha kockáztatnak, saját egzisztenciájuk tönkretételén kívül? Semmit. A kutya ugat, a karaván halad. Eggyel kevesebítették a papok számát. A harmadik világ szegényei-nyomorultjai bőven ontják a papi hivatásokat. Európában is voltak bőven, amíg voltak olyan társadalmi rétegek, amelyekben a papi hivatás volt az egyetlen lehetőség elszakadhatni a tehén farától.

Nincs forradalmi szituáció, mert nincs forradalomra kész nép. Az ordináltak sorából biztosan nincs. S a 999 ezrelékből, az egy milliárdból, a hívőkből? Néhány jómódú északatlanti polgár s polgárnő megengedheti magának a rebbeliskedő megnyilatkozásokat.

Döntő többségüket viszont lefoglalja az egzisztencia kemény szolgálata, s papipari szolgáltató vállalatnak tekintik az egyházat: legyen, aki megkereszteli a gyereket, gondoskodik a házasságkötés templomi pompájáról, meg segít tisztességgel eltemetni halottait. Egy ennél szűkebb réteg még rábízta a papokra kisgyermekük erkölcsi nevelését is.

A jelenlegi pápát a világ katolikus közvéleménye alig elviselhetően konzervatívnak ítéli. Egy amerikai teológiai professzor (Reese) írja tanulmányában (Mérleg 97/4): könnyen lehet, hogy a következő pápa még konzervatívabb lesz. Miért is ne lehetne? A választást majdan megejtő bíborosokat már alighanem mindet a jelenlegi (már húsz év óta uralkodó) pápa nevezte ki. Nyilván csak megbízhatókat: magánál is konzervatívabbakat.

Amikor az I. Vatikáni Zsinaton IX. Piusz elhatározta, hogy dogmává teszi a pápai tévedhetetlenséget, a teológus püspökök egy csoportja elhagyta az egyházat. Ezek az ókatolikusok. A katolikusok egy ezred részét sem teszik ki. Hány hívőt érdekel, hogy a pápa tévedhetetlennek deklaráltatja magát? A szolgáltatásokat megkapják akkor is, ha tévedhetetlen; akkor is, ha nem az. Nincs remény? Minden hiábavaló? Azt teszik, amit akarnak? Remény mindig van. Jézus mondta a magáét, s elment a Golgotára. Ma ez a hierarchia már csak felfüggeszt és kiközösít. Pár százada még gyilkolt: elégette a máglyán a másképpen gondolkodókat. Folyik a vita: százezreket égetett-e el vagy csak kevesebbeket?

Egyetlen lehetőségünk: mondani azt, amit Jézustól tanulunk. igéinek örök az érvénye. Miért? Mert azok igaza bele van írva az emberi természetbe. Isten mindörökké nem csúfolható meg. Ha a polgárok, azaz a társadalom tagjai eljutottak odáig, hogy hozzászólhatnak ahhoz, hogy ki kormányozza őket, nem lehetetlen, hogy ugyanezek a polgárok egyháztagi minőségükben is célt érhetnek egyszer. Persze ebben a minőségükben nehezebb a dolguk. Polgárként megostromolhatták a Bastille-t, lefejezhették XVI. Lajost, kivégezhették az arisztokráciát. Fontos volt nekik. Nem tudtak élni e hierarchia miatt, mert elvette tőlük a levegőt, a mindennapi kenyeret. Az egyházi hierarchia jelentősége kisebb. Ha azt játssza, amit játszik, hát játssza! De nélkülük. Folyik a kivonulás. Ennek ellenére nyugati haladó körök jelszava: Nem kilépni, hanem fellépni! A kis Ausztriában összeszednek egy millió aláírást e hierarchikus vircsaft ellen. Mire mennek? Szóba se állnak velük, vagy kiokítják őket, mint a gyerekeket.

Lehet ezt csinálni. Csakhogy a végén nem marad más, mint a papipari vállalat kinevezett tisztségviselő gárdája - egyre fogyatkozó hívővel. Persze, a hierarchia számára ez se végső baj. Az egyház már rég nem abból él, amit a `hívők fizetnek papjaiknak. Hanem miből? Államsegélyből - a trón és oltár szövetségének erejében. No meg abból, hogy maga is tőkés társaság. Ebbe aztán végleg nincs beleszólása "Isten népének". Dupla okon. Mert ebbe a polgárnak sincs beleszólása, ti. A tőkés tőkéjébe. Ez a másik ok. Az egyiket elmondtam már.

Nem titkokról lebbentettem fel a fátylat. Tudja mindezt jól a hierarchia; még az érdeklődőbb hívek is tudhatják. Nem fojtogatja a pápát, az ordináltakat ez a valóság? Lehetetlen, hogy ne nyomassa őket, hiszen Isten teremtményei, van lelkiismeretük,

személyiségek, s népképviselői jogú társadalomban élnek. Hogy bírják ki? Azzal nyugtatják meg magukat, hogy elhiszik, amit tanultak és tovább tanítanak: misztériumot, hittitkot őriznek ők, melyet maga Isten bízott rájuk, s ezt nem szolgáltatathatják ki demokráciának, leszavazásnak. Jó. Azaz hogy nagyon is rossz elitizmust varrnak Isten nyakába. Képtelenek szabadulni szemléletüktől. De mivel nyugtatják meg magukat, ha egyszer ennek az "isteni" feladatnak a szolgálatában gyilkoltak is? Hogy gyilkolták azokat, akikre az emberiség közmegegyezése a legnagyobb tisztelettel tekint? Hogy ezt a gyilkolást csak akkor hagyták abba, amikor "a világ fiai" elvették tőlük a lehetőséget a további gyilkolásra? Mivel nyugtatják magukat, hogy a szovjet diktatúra módszereit használták és használják a legutóbbi időkig a másképpen gondolkodók elhallgattatására?

Mintha nem tudnának már tovább nyugodtan aludni. Különös dolog történik napjainkban. A pápa a második évezredfordulót bocsánatkéréssel kívánja emlékezetessé tenni. Szándéka méltán kelt a Vatikánban megrökönyödést. Mi lesz a tévedhetetlenséggel? - kérdezik a méltán aggodalmaskodók. Nem vághatunk elébe az eseményeknek. Nem tudhatjuk, képes-e a hierarchia őszintén megvallani, mi folyik az egyházban, amióta elfogadta Konstantintól az államvallási szerepkört, amióta berendezkedett fegyveres hatalomként is. Nem zárom ki a lehetőségét az őszinte tényfeltárásnak, bár nem tartom valószínűnek. Csak egyről vagyok bizonyos: abban a strukturális eretnokségben, amelyet felvázoltam, egyszerűen képtelen lesz mást csinálni a hierarchia a bocsánatkérés után, mint amit előtte is tett. Gyártani fogja önműködően továbbra is azt, ami miatt majd megint bocsánatot kérhet.

A rosszul gombolt mellényt ki kell gombolni. A felelősséget meg kell osztania ahhoz, hogy felelősen viselkedhessék. Fel kell zárkóznia evilág fiainak erkölcsi szintjéhez: népképviselői egyházat kell csinálnia. Rá kell bíznia Isten és Jézus ügyét az emberre, akit Isten csak azért teremtett meg, hogy az képviselje Isten és Jézus ügyét. Isten nem átabotában dolgozott. Az ember alkalmas arra, amire megteremtette. Meg kell szüntetni a két osztályú egyházat, amelyben vannak nagykorúaknak tekintett kinevezett - sőt, fizetett, eltartott személyek, valamint kiskorúaknak tekintett "hívek", akiknek csak annyi a feladatuk, hogy fizessenek és engedelmesskedjenek. A "rendi" világot fel kell váltania végre az egyházban is a "polgárinak". S ha erre a hierarchia képtelen? Akkor?

Marad, hogy "Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak". Jegenyefák nem nőnek az égig. Isten malmai lassan, de örölnek. Ha a hierarchia sokáig késlekedik rabolt jogainak feladásával, még borzalmasabb károkat okoz majd: egyre teljesebbé váló hitetlenséget és érdektelenséget a "hívek" körében. Jézus útja és áldozata legyőzött már sok istentelenséget. Azon is segíthet, hogy a hierarchia kiszabadítsa magát abból a hurokból, amelybe maga húzta bele magát évszázadok teológiájával.

5. ESZEVESZTETT VOLT-E JÉZUS?

a. Az evangélium ésszerűsége

Korán felmerült ennek gyanúja: rokonai erőszakkal cipelték volna haza Názáretbe, mert úgy ítélték, hogy eszét vesztette (Mk 3,21). A minap pedig a 90 éves korában elhunyt Raymond-Leopold Bruckberger francia domonkos tette fel e kérdést Jézus története (1965) c. könyvében: Örült volt-e Jézus? A kérdés számomra részben költői. Mégpedig azért, mert harminc esztendővel ezelőtt - túl Prohászán, marxizmuson és a Vatikán keleti politikáján - a Keressétek az Isten Országát! vastag köteteivel adtam választ magamnak: nem volt örült. Ellenkezőleg: meghökkentő tanítása az egyetlen lehetőség, hogy az emberiség megmeneküljön a végkatasztrófától. Idézem e munka bevezetésének egyik mondatát az "Útról", Jézus tanításainak foglalatáról: "Vajon ez az Út nem az egyetlen értelmes és a fenyegető katasztrófát kikerülő út-e az emberiség evilági életében."

Csak azért nem teljes egészében költői a kérdésem, mert a kereszténység, a maga fennállásának utolsó 1700 esztendejében egyfolytában úgy gondolkodik és viselkedik, mintha örült lett volna Jézus. Azért volt örült, mert olyan evangéliumot prédikált "út"-ként, aminek csak ellentmondását és ellentétét választja nemcsak az emberiség egésze, hanem ezen belül maga az egyház is; akár az ortodox, akár a katolikus, akár a protestáns egyházak. Ebben teljes az összhang közöttük, ökumenéjük e tekintetben problémamentes. Akik pedig olyasfélét képviseltek, mint magam is, azokat elégették máglyáikon vagy kardélre hányták, mint "örülteket" s a társadalom ellenségeit - ugyanezen társadalom megmentésére hivatkozva. Így hát kérdésseltevésem még sem egészen költői, mert ez van mögötte: Csak én vagyok örült, és mindenki más normális? Az egész világ örült, és csak én vagyok normális?

Az is mozgat a felvetésnek erre az ébresztőóra emlékeztető harsány hangmegütésére, hogy a hierarchia álljon végre szóba azzal, amit idehaza immár fél százada képvisel a Bokor, s gondolkodjék már el, hogy velünk szemben mit is képvisel evangélium címen és a magasságos Úristentől eredeztetett teljes tekintélye nevében. Nem szűnyog valakiknek a hite, amit elég agyon ütni. Amit a hazai és a római inkvizíció csinált velünk, az függetlenül az eljárás módok etikájától, lényegében tisztességtelen is volt. Miért? Hasonlással élek: valaki szűz meztelenül betámaszkodik az operabál rangos-flancos népe közé, majd ezt követően eljárás indul ellene azon az alapon, hogy nem volt rendesen megfésülködve: kócos volt. Hasonlat nélkül: nem állt szóba mondanivalónkkal, hanem rám fogott olyan szubtilis dogmatikai meg egyházrendi vádakat, melyeket sohasem képviseltem. Nem hajlandó ma sem szembesülni azzal, amit Jézus evangéliumáról mondunk.

A 90-es évek elején nyomtatásban is megjelentettem, ötezer(!) Példányban, a problémát felvető, kibontó és megválaszoló fentebb említett munkámat. Bár a katolikus könyvesboltoknak ma is tilos árulniuk, nagy része mégis elkelt, s így olvasók kezében van már. Eredmény: a hierarchia hallgat róla. A nyugodt, elemező hangon történt kihívás nem bizonyult kihívásnak. Jöjjön tehát az ébresztőóra hangja: Örült volt-e Jézus? Kihívásomra többféle válasz adható. Típusai:

a/ Nem azt tanítja Jézus, amit ráfogok. (Tehát: Jézus nem örült)

b/ Azt tanítja, amit mondok, de ez a tanítás teljes képtelenség; minek következtében a kereszténység méltán függetlenítette magát történelmi útján ettől tanítástól. (Tehát: Jézus örült)

c/ Azt tanítja, amit mondok; s ez a tanítás menthetné meg az emberiséget, ha legalább a keresztények hajlandók volnának szóba állni vele. Nem hajlandók, minek következtében a Jézusra hivatkozó egyházak teljes ellentmondásban vannak Jézus tanításával. (Tehát: Jézus nem örült)

b. Lehetséges életalakítások

Ezek után megpróbálom élesre és konkrétan rajzolni Jézus etikai tanítását. Ennek érdekében bevezetek néhány fogalmat. Az ember a maga történelmi útján léte fenntartása érdekében munkával javakat szerez magának. Nemcsak ezt teszi, hanem vesz is: erőszakkal (erőalkalmazás) kisajátít a maga számára olyan javakat, amelyek embertársai birtokában vannak. A munkával és erőalkalmazással megszerzett, ill. másoktól elvett javakat meg is osztja valakikkel, oda is adja (ad) valakiknek. Szerzés, vevés, adás - ezeknek a fogalmaknak a segítségével különböztetek meg három lehetséges emberi életalakítást.

a/ Egy adott társadalmon belül hatályos törvények szabályozzák a szerzés lehetőségeit. A törvényeket megállapítók - karhatalmuk segítségével (erőalkalmazás) - megadóztatják (vevés) a hatalmuk alá tartozókat. Ugyanezen karhatalmuk segítségével megbüntetik azokat, akik csálnak, lopnak, rabolnak, azaz áthágják a hatályos törvényeket. Ezek a törvények azért hatályosak, mert a törvényeket megállapítóknak módjuk van karhatalmuk erejében a törvények áthágóit megbüntetni: elveszik javaikat, szabadságukat, életüket (vevés és erőalkalmazás). Ugyanezen karhatalmuk segítségével állampolgári kötelességgé teszik a részvételt a honfoglalásnak, háborúnak, igazságtevésnek, stb. nevezett erőalkalmazásos vevési akciókban (vevés és erőalkalmazás). Ugyanezen karhatalmuk alapján gondoskodnak a törvényeket megállapítók a fenti módokon kisajátított javaknak szétosztásáról: valakik többet, mások kevesebbet, ismét mások semmit sem kapnak az adókból és a hadi zsákmányból. A fentiekben leírtuk az emberi társadalom államhatalmi, törvényesnek mondott rendjét.

b./ Akik nem óhajtják magukra vállalni ezt a törvényesnek mondott államhatalmi rendet, azok fellázadnak ellene. A lázadók típusai: közbüntényesek, maffiózók, puccsisták, forradalmárok.

A közbüntényesek nem, vagy nemcsak a munka útján lehetséges szerzéssel biztosítják létfeltételeiket, hanem az államhatalom törvényeit semmibe vevő kisajátításokkal is: csellel (lopás), erőszakkal (rablás, gyilkosság) élnek; módosítani kívánják az adott társadalom javakat elosztó rendjét. E közbüntényesek rendre börtönben és akasztófán bűnhődnek tetteikért: lesújt rájuk az ún. igazságszolgáltatás, azaz az állam karhatalma. A lázadók és a büntetők eszköztára ugyanaz, mint azoké, akik ellen fellázdak: vevés és erőalkalmazás.

A maffiózók nagyobb arányokban teszik ugyanazt, amit a közbüntényesek: terrorszervezeteket hoznak létre, beépülnek az államhatalomba. Cseleikkel, fegyvereikkel államot alkotnak az államban: ők is megpróbálják módosítani a javak elosztási rendjét. De nem a törvények megváltoztatásával teszik ezt, hanem a fennálló törvényeket figyelembe nem vevéssel, fegyveres erőalkalmazással.

A puccsisták ugyanúgy nincsenek megelégedve az államhatalom törvényes elosztási rendjével, mint a közbűntényesek és a maffiózók, de emezeknél többre vállalkoznak. Beépülve a hatalom emberei közé, megpróbálják a maguk kezébe kaparintani a karhatalom (katonaság, rendőrség) ellenőrzését, hogy maguk szabhassák meg a törvényeket.

A forradalmárok ugyanúgy fellázadnak az adott törvényes rend ellen, mint az előző három csoport. Ugyanúgy át akarják venni a legfőbb hatalmat, miként a puccsisták, de ezt a szándékukat a társadalom többségének, ill. jelentős részének a segítségével kívánják megvalósítani.

A négy csoport közös vonása, hogy a vevést és az erőalkalmazást a fennálló, hatályos - azaz az éppen adott államhatalom karhatalmával biztosított - törvényeket figyelembe nem véve alkalmazzák. Indítékuk is közös: a javakat másképpen akarják elosztani, mint ahogyan azt a törvényes rend lehetővé teszi

c/ Az evangéliumokban megrajzolt életalakítás a fentiekől különböző, de csupán alternatív jellegű életalakítást jelöl ki célként maga elé. A fenti életalakítások nem alternatívák. Mindegyikük vevéssel és erőalkalmazással akarja érvényesíteni a magáét; le akarja váltani a mindenkor adott társadalmi rendet a magáéval. A jézusi nem akarja fegyveresen leváltani azt, hanem abban reménykedik, hogy a jézusi társadalmi rendfokozatos térhódításának függvényében az adott és fegyverekre épülő társadalmi rendfokozatosan visszaszorul, majd elhal. Ezért képvisel csak alternatív rendet. A jézusi életalakításnak nincs szüksége erőszakra; törli szótárából és életéből a vevést és az erőalkalmazást, csak a szerzést és az adást ismeri.

c. Elméletileg igaz, gyakorlatilag érvénytelen - van ilyen?

Ha nem tör vevéssel és erőalkalmazással az adott társadalmi rendtől eltérő másik hatályos társadalmi rendnek megteremtésére, akkor szükségképpen elfogadja a maga célkitűzései ágyának azt az államhatalmat, amelybe beleszületett, amelynek szuverén területén él. Ha pedig elfogadja, akkor teljesíti is annak törvényeit, amennyiben az nem kívánja meg, hogy vevéssel és erőalkalmazással éljen. A maga részéről nem keres és nem vállal olyan munkaviszonyokat, amelyekben a vevés és erőalkalmazás magatartásait kellene gyakorolnia. Ha pedig kényszeríteni próbálják ilyesmikre, nem áll kötélnek, és elviseli az ezért járó büntetést: javainak, szabadságának, életének elvesztését is. Egyébként a fennálló törvényeket nem sértve dolgozik (szerez), s a munkájával szerzett javakat megosztja (ad) azokkal, akikkel közösséget alkot. Ilyen módon közteherviselést és egyenlőséget valósít meg a maga körén belül. Közössége lehet két személyes (házasság is) vagy több személyes (család is). A házasságon és családon túlmenően lehet kiterjedtebb is: magánosok és/vagy családosok akkora közössége, amelyben az élet megszervezhető karhatalommal biztosított hatályú törvények bevezetése nélkül is. A kicsi a szép! S a kicsik szabad hálózata a szép.

E harmadik, a jézusi életalakítás felől nézve az előző két életalakítási csoport nem különbözik egymástól semmiben. Mind a kettő vevést és karhatalmat alkalmaz. Mind a kettő annak a szolgálatában áll, hogy a javak elosztása valakik számára kedvező legyen. Velük szemben a jézusi életalakítás kizárja a vevést és erőalkalmazást a maga eszköztárából, hiszen nem törekszik arra, hogy a

javak elosztása valakik számára kedvezőbb legyen. Ha egyetlen szóval akarnók kifejezni az előző többi és a jézusi életalakítás közti különbséget, akkor erre a KIVÁLTSÁG szó kínálkozik. A többi törekszik a kiváltságra, a jézusi életalakítás viszont elutasítja a kiváltságot, mint rendszer idegent, mint etikátlant. Etikátlant? Igen. Mindenki tiltakozik az ellen, hogy neki kevesebb jusson, mint másnak. Ez csak akkor valósulhat meg, ha senkinek sem jut több mint amennyi a másiknak jut. Etikátlan tehát magamnak többet akarni, mint amennyi a másiknak jut. Ahogyan felzárkózunk ehhez az egyedül etikus magatartáshoz (hogy nekünk se jusson több mint amennyi a másiknak), úgy épül bele az emberiség életébe az Isten Országá, a szeretet civilizációja. Örült volt Jézus, mert feltételezte rólunk, hogy hajlandók vagyunk etikusan viselkedni?

Az embert a kiváltságot nem ismerő Abszolút Szentség, az Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette, ennek következtében bele van írva az emberi természetbe az abszolút szentség eszménye. Lelkiismeretünk jelzi is ezt. Olyankor biztosan jelez, amikor valakinek többje van, mint nekünk, s mondja is, hogy nem igazságos. Olyannyira így van ez, hogy amikor valakik a társadalom egészét akarják egy csapásra és forradalmi úton az adott rendet leváltani akaró célkitűzésre vezérelni, rendre megfogalmazzák a kiváltság-mentesség eszményét. Újabb kori történelmünkben a francia forradalom az egyenlőséget írta zászlajára, Marx Kiáltványa pedig ennek megvalósítása érdekében óhajtotta megszüntetni a magántulajdont.

Feltételezzük most, tegyük fel, hogy az evangéliumokat ismerő olvasó az eddig mondottak erejében nem tagadja, hanem elfogadja: a fentiekben adott vázlatom a valóságot tükrözi, és ami Jézust illeti, evangéliumában ő valóban ezt a csak szerzést és adást ismerő, a vevést és erőalkalmazást pedig elutasító életalakítást tanította. Tegyük fel tehát, hogy elfogadja az olvasó: a jézusi program alapvetően különbözik a világtörténelem által produkált különböző életalakításoktól. Ha nem fogadná el, akkor illenék cáfolnia: nem ezt tanítja Jézus, hanem ezt és ezt. Ha nem tudja cáfolni, akkor illik tovább tanulmányoznia a jézusi tanítást. Azzal mindenképpen segítségére siethetek, amit a fentiekre öntudatos "keresztények" nemegyszer mondanak. Ilyesfélét: "Ezek a csúf, politikai ízű dolgok csillagfény messziségben vannak attól a természetfölötti `lelkiségtől`, amellyel az evangélium ellebeg fajok és osztályok állati tülekedése felett".

Nos, az ilyesfajta megnyilatkozások mindenképpen felfedik, hogy bizony van olyan keresztény hit is, amely nem azonos Szent István, Pázmány, Prohászka hitével, akik egyértelműen úgy gondolták, hogy a jézusi természetfölötti lelkiségnek inkarnálódnia kell a csúfnak és eviláginak gondolt politikai, közéleti valóságban. A kép, amelyet a fentiekben a jézusi életalakításról rajzoltam, egyértelműen hitet tesz amellett, hogy olyan lelkiség a Jézusé, amely Isten rendjét, az adást akarja az általa teremtett világ rendező elvévé tenni. S ha a "politika" történelmi tapasztalataink alapján vevést és erőalkalmazást mutat, ami pedig idegen Jézustól, akkor azt kell világosan leszögezni, hogy Jézus bizony többet és mást kívánt tőlünk, mint olyan lelkiséget, amely mellett párhuzamosan és azzal kart karba öltve nyugodtan csinálhatjuk, amit a különböző korok változó államhatalmai és törvényei kívánnak tőlünk. A jézusi lelkiség olyan közéletet kíván, amelyben érvényesülnek az evangéliumok elképzelései. Ha a politika fogalma feltételezi a vevést és erőalkalmazást, akkor Jézustól idegen a

politika, de nem idegen a jézusi lelkeség hatására kibontakozó közélet. Sőt: a jézusi lelkeség szükségképpen bontja ki magából ezt. A jézusi lelkeség társadalmi vetületű lelkeség. Nem politizált Jézus? Igaz. Akart istennek tetsző közéletet? Igaz. A jézusi tanítás elutasítja a politika eszközeit, de nem utasítja el annak célját: a rendet a társadalomban, rendet az emberiség közös dolgaiban.

Az ember istenadta méltósága, hogy sohasem kívánja emberalatti célkitűzések szolgálatába állítani életét. Nero, Hitler, Sztálin és a történelem többi kiemelkedőbb tömeggyilkosa is valami gyönyörű szép rend megvalósítása érdekében követte el véres örültségeit. A vevés és erőalkalmazás eszközeit alkalmazók is etikus lényeknek tudják magukat. Nem a jogtalanság és az önkény nevében emelik fel a különböző nem jézusi eszmék a maguk zászlaját, hanem a törvény, a rend, a jog nevében. Ha utópiának minősítik is a jézusi életalakítást, nem azért teszik ezt, mert annak célkitűzései előtt nem emelik meg kalapjukat. Az ember a maga eredendő isteni tisztasága következtében nem tudja kiirtani lelkéből az isteni szentség értékének ragyogását és hívását. Ezért aztán koncepciónk tényleges és értékelhető ellenfeleit azok körében sejtethetjük, akik így gondolkodnak:

"Kianalizálhatod az evangéliumok szövegéből azt, amit elmondtál, de.. nem úgy verik a cigányt. Summum ius, summa injuria! Élj már a valóságban! Jobbá és szebbé úgy lehet tenni az életet, ahogyan a szentistvánok, pázmányok és prohászok gondolták. Elméletileg igazad lehet a fenti rajzban, de amit Jézus megfogalmazott, használhatatlan, mert... mert Jézus örült volt. Azt beszélte, ami nem lehetséges. Ha pedig így van, akkor kártékony, hogy az egyháznak és az emberiségnek az orra alá dörgölöd - hűtlenségünk bizonyítékaként - ezt a jézusi tanítást, amely csak elméleti értékű. Segíteni nem segítesz vele, csak nagy garral kimutatod, mekkora áruló írástudók meg képmutató farizeusok vagyunk. Elég volt ebből a megpróbáltatásunkból egyszer, kétezer évvel ezelőtt. Neked nem kell felmelegítened ezt a levest! Foglalkozhatnál valami hasznosabbal is. Neked is jobb lenne... akkor nem bántanánk, még meg is becsülhetnénk! Meg nekünk is jobb lenne... békénk lenne tőled!"

Fellebbezek! Hová és kihez? Az emberi lelkiismerethez. A konkrét lelkiismerethez, melyet minden egyes olvasóm hordoz magában! Állj szóba az evangéliummal! Állj szóba Jézussal! Nem fenyeget téged. El akar kezdeni csendben dolgozni benned. Át akarja alakítani gondolkodásodat. Meg akarja értetni veled, hogy mindent tönkretesz, ha többet akarsz magadnak, mint amennyi felebarátodnak jut. Megsemmisíted az élet lehetőségét, ha az erőalkalmazás útját járva eszkalálod a sátáni gyilkosságot. Legalább viseld el azokat, akik alakítják már hozzám gondolkodásukat, és elindultak az Úton. Egy szép napon te is csatlakozhatsz majd hozzájuk... hozzám, ha akarod...

Ehhez segítene hozzá, ami ezután következik.

d. Az örökség eltékozlása

Onnan indulok el, hogy Jézus azonnal elkezdte megvalósítani, amit tanított. Életközösséget hívott létre 12 fiatalemberrel. Adományokból, magánvagyonából, akármiből is - de gondoskodott róluk. Maguk is tanúsítják: "Amikor elküldtelek titeket erszény, tarisznya és saru nélkül, volt-e hiányotok valamiben? Semmiben - válaszolták" (Lk 22,35). S amikor nem küldte el őket, hanem mellette voltak? Akkor sem haltak éhen. Bevásároltak, ha kellett; volt pénztárosuk is: az Iskarióti

Júdás. Megvalósították a magántulajdon nélküli életközösséget. Volt hova fejüket lehajtani? Akadt azért az is, pl. a Getszemáni-kert. Életközösségük életszínvonala anyagiakban biztosan nem érte el a főpapok, az írástudók, a jómódú középosztályhoz tartozó farizeusok szintjét, de nincs nyoma, hogy ez különösebben zavarta volna őket. Kárpótlást nyújthatott nekik Jézus közelsége és barátsága, s az Ország megvalósulásának reménye. A gazdag ifjú távozásakor ugyan megrémültek azon, hogy a gazdagoknak mennyire nehéz bemenni az Isten Országába, de annak nincs nyoma az evangéliumok leírásaiban, hogy morogtak volna tényleges szegénységük miatt. Átélték, amit Jézus tanított nekik: Boldogok vagytok ti, szegények, mert tiétek az Isten Országá.

Felhőtlen volt az életük? Dehogyan volt az. Mi bajuk volt? Veszekedtek egymással. Miben? Ki a nagyobb, ki a különb, ki fog Jézus jobbán-balján ülni? Jézus helyre tette őket. Az a nagyobb, aki megmossa a másik lábát. Mi bajuk volt még? Türelmetlenkedtek: mikor jön el már az Isten Országá? Jézus helyre tette őket: az Isten országa eljövetele rajtuk fordul. Mi bajuk volt még? Nem szerették, ha Jézus arról beszélt, hogyan bánnak majd el vele a főpapok. Jézus helyre tette őket: ezt az egyet nem áll módjában megakadályozni. A tanítványok eszik, nem eszik, nem kapnak mást. Ezt kapják, mert a főpapok - főpapok. Ha Jézust látnak, ruhájukat szaggatják, tévedhetetlen ítéleteket formálnak, és gyilkolnak. A tanítványok csak bízzanak, s Jézussal együtt legyőzik a "világot". Azt a világot, amihez a főpapok is tartoznak.

Ez volt az indulás. S a folytatás? Az sem volt rossz. Jézus mennybemenetele után ezek a fiatalok létrehozzák a jeruzsálemi egyházat. Lukács így számol be róla: "Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. Vagyonukat és javaikat eladták, szétosztották mindenkinek: ahogyan éppen szükség volt rá... A hívők összessége pedig szívében és lelkében egy volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt... Nem volt közöttük egyetlen szükölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és letették az apostolok lábai elé, azután szétosztották mindenkinek úgy, ahogyan szüksége volt rá..." (ApCsel 2, 44-45; 4,32-35). Ez a jeruzsálemi karitatív központ még sokáig élt, Szent Pál is gyűjtött számukra. Nos, aligha lehet a fentiek alapján pontos képet rajzolni a központot működtetők közösségéről. De egy azért bizonyos: komoly elkötelezettséget vállaltak annak érdekében, hogy valakik között megvalósuljon, "eljöjjön" az Isten Országá, amelyben ha én eszem, akkor a másik is eszik, stb. Megvalósították az osztozás társadalmát.

A főpap nem maradt tétlen. Bebörtönzi, megvereti őket. Nem törnek meg. Tudomására hozzák Kaifásnak, hogy embernek nem engedelmeskednek; arra ott az Isten. De gyűlölködésbe nem mennek át. Amikor Kaifás továbbmegy, és gyilkol is, mozgalmuk első Jézus utáni vértanúja, István, a Mesterhez hasonlóan beszél. Nem a kereszten, de a rázúduló kövektől borítva mondja Istennek: "Uram, ne ródd fel nekik ezt a bűnt" (ApCsel 7,60). Az Ország a megbocsátás Országá, nem a visszaütni akarásé. Még valami. A rómaiaknál nem volt általános hadkötelezettség. Zsidók pedig nem jelentkeztek maguktól légionáriusnak. A Jézus táborához csatlakozó zsidók még kevésbé jelentkeztek. Amikor pedig elközelgett Jeruzsálem ostromának ideje, s fegyvert kellett volna fogniok a rómaiak

ellen, a jeruzsálemi keresztények ott hagyják házaikat, s elmenekülnek a városból a Jordánon túli Pellába.

Minden azt mutatja, hogy vevés és erőalkalmazás nélküli, Jézustól tanított alternatív életet éltek honfitársaik társadalmában, s nagyon is tudták, hogy osztozniuk kell egymás javaiban. Megértették, mire tanította őket Jézus. Nem volt rossz a folytatás. Méltó volt az első három esztendőhöz, a kezdetéhez. Jeruzsálem a Tizenkettőből még meggyilkolta a két Jakabot. A többi tíz már szétszóródott a Római Birodalom nagy városaiba: Antióchiába, Alexandriába, Rómába; meg még a határokon túlra is. Szent Pál 58-ban még hazalátogat Jeruzsálembe, ahol őt is meg akarják ölni, de „cívís Romanás”-ként megmenekül kezükből. Jeruzsálemet 70-ben elpusztítják a légiók, s a Jézus-mozgalomnak új fővárosa támad: Róma. Az lesz fővárosukká, ahol a legtöbb a vértanújuk. Nemcsak a zsidók, a rómaiak sem tudnak mit csinálni ezzel a társadalmukba messzemenően belesimulni akaró, s ellenük nem támadó alternatív csoporttal - gyilkolják őket. Rómában végzik ki Pétert, Pált, s még Jeruzsálem ostroma előtt, 64-ben, ott rendez az örült Néró éjszakai kivilágítást szurokba mártott és meggyújtott keresztények égő fákláival.

A jeruzsálemi vagyonközösségnek a Birodalomban nincs folytatása. Nem lehetett folytatása, mert a keresztényeknek nem volt "polgárjoguk". Feljelenthető, s elítélhető voltak pusztán azért, mert keresztények, akik nem hajlandók tömjénszemet ejteni a császár istenségének oltárára. Az a társadalom, amelybe bele akartak épülni, olyasmit kívánt ezzel tőlük, amit hitükből folyóan el kellett utasítaniuk. Katakombába szorultak. A Jézustól tanult osztozást az adott körülmények között, vagyonközösség nélkül is folytatták. Ezzel döböntik meg környezetüket. Erőik szerint magukra vállalják a Birodalom szegénygondozását. Ennek anyagi alapját a vasárnapi liturgia adja, melynek szerves részét képezi az adakozás. Jusztinosz apologéta írja a 2. század közepén: "Akik az eucharishtiában részesülünk, minden nélkülözőnek segítségére vagyunk, és mindörökre közösségekben vagyunk egymással. A jómódú, és aki csak akar, szándékának megfelelően adakozik; azt, amit jónak lát. Az összegyűjtött adományokat az elől járó elteszi, s belőle gondoskodik az árvákról és az özvegyekről meg azokról, akik betegség vagy más oknál fogva szükségét szenvednek, továbbá a bebörtönzöttekről, az átutazó idegenekről; egyszóval mindenkin segít, aki arra rászorul... nem emésztik el tűzben, amit Isten táplálékul teremtett, mivel ezek a mi javunkat és a szegényeket szolgálják" (Apol. 57. és 13. fejelet). A vagyonuk után nyomozó hatósági személynek a szegényeket mutatja meg a diakónus: "Ők a mi kincseink!" Adva van körükben a vagyonközösség, az osztozás számukra lehetséges formája: közösségekben vagyunk egymással - vallja Jusztinosz. "Közös az asztal, melyhez letelepednek, de nem közös az ágy" - tanúsítja a 3. század elején a Diognetoszhoz írt levél (5,7). A mondat egyfelől utal a vagyonközösség akkor lehetséges formájára, másfelől arra, hogy a családi élet tisztasága, a "nem közös ágy", ugyanúgy kivívta a pogány környezet csodálkozását és elismerését, mint a "közös asztal", ami lehetővé tette szociális gondoskodásukat.

Nem ellenséges, hanem alternatív csoportként élnek a Birodalom társadalmában. Ilyenként sokasodnak el: a 4. század elején az ötven milliónyi népességnek már 10%-a keresztény. Akkora társadalmi erőt képviselnek ezzel a létszámmal, hogy Konstantin császár kiadja a milánói türelmi

rendeletet (313-ban). Ezzel polgárjogot kapnak. Majd hamarosan államvallássá is lesznek. Közéjük tartozni - ez lesz az új tömjén szem ejtés; Konstantin és utódainak reménye szerint ők adják majd a Birodalom egységének szellemi-lelki biztosítékát. – A fenti kép e három századról - aligha vitatott. Egyet viszont nem magyaráz meg. Az utolsó sorokban már jelzett 4. századi folytatást.

A teológusok az Isten Országának lehetséges megvalósulását látják a kialakuló új birodalmi rendben. A püspökök el kezdenek versengeni a császár kegyeiért. A közkeresztények probléma nélkül vállalják a katonáskodást. Nem vetik meg a gazdagságot, sőt, élni akarnak a megnyílt hivatal-vállalási lehetőségekkel. Természetesnek tekintik, hogy az államhatalom érdekében megszünteti a többi vallás, sőt filozófiai iskola szabadságát is. Beépülnek az államhatalomba. Úgy viselkednek, mintha sohase hallottak volna arról, hogy csak lábmosó szolgálhatnak. Szent Ágoston új doxológiával, Istent dicsérő imazáradékkal ajándékozta meg őket: "aki él és uralkodik mindörökkön örökké". Elfelejtik, hogy Jézus és Jézus Istene csak él és szolgálva szeret mindörökkön örökké.

Mi történt a vértanú, a szociális gondozást vállaló egyházban a három század során a felszín alatt, a lelkek mélyén, hogy a negyedik században ez az átalakulás zaj nélkül megtörténhetett? Hogy látva, mi történik, senki fel nem sikoltott: mi folyik itt? Erről semmit sem mond a fenti, hagyományosan öröklődő fénykép az egyház első három századáról. A tényleges tektonikus mozgást a páli teológia hatása teszi lehetővé. A felszín alatti repedések megmutatása - a jövő eszmetörténeti kutatás nagyon fontos elvégzendő feladata.

A földcsuszamlás következményei egyre láthatóbbá válnak. A bizánci keresztény pátriárka a Keletre tolódi birodalmi központban a császár legnagyobb hatalmú tisztviselőjévé emelkedik... züllik. A peremre szoruló Nyugaton a volt birodalmi főváros, Róma püspöke fokozatosan átveszi az állami közigazgatás feladatait, s "egyházi állam" (jézusi abszurditás a köbön!) Kezd kialakulni - egy hamisított okmány szerint: Konstantin ajándékából. Szó sincs már alternatív társadalomról. Míg keleten a császár lesz az egyház fejévé is (cezaropapizmus), nyugaton a pápa akar az államhatalmak fejévé lenni, - az uralkodók legfőbb hűbérurává... mégpedig Krisztus rendelkezéséből. A pápa császárrá koronázza a frankok fejedelmét, s rábízta a germán törzsek krisztianizálását; 18 véres hadjáratban el is végzi feladatát. Aki életben akar maradni, kereszténnyé lesz az Atlanti Óceántól a Pannoniai végekig. Így kap koronát Géza fejedelem politikai fordulatának hatására István is, akinek csak három hadjáratra van szüksége, hogy krisztianizálja a magyar törzseket.

Hitterjesztés karddal és Jézus nevében! Mindez a legszentebb szentírási szövegek kíséretében történik, és mindenki mindent a legnagyobb rendben levőnek tekint. Az emberiség vagy legalább is az európai kultúra visszabotul a jézuselőtti szintre. Nincs teológus, nincs írástudó, nincs próféta, aki képes lenne felemelni szavát! Mi történik itt? Anekdota: egy középkori angol szerzetesnek kezébe kerül egy kódex, s olvassa benne a Hegyi beszédet: "Ha ez a könyv a Szentírás, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztények. Mivel azonban ezzel az előfeltevéssel nem állhatok szóba, ezért ezt a könyvet többé nem veszem kezembe".

Az egyház azonosul az evilági országgal. A főpapi rend lesz az uralkodók leggazdagabb és leghatalmasabb támasza. A hadseregek parancsnokai is belőlük kerülnek ki (Muhinál is, Mohácsnál is

a kalocsai érsek tölti be ezt a tiszteket). A kialakuló új társadalmi rendben nem rabszolgák, hanem jobbágyok élnek a társadalmi gúla alján. Ha lázadnak, Jézus nevében verik le őket. Eretnek mozgalmak támadnak Jézusra, az evangéliumra hivatkozva... máglyán égetik el, fegyverrel verik le őket Jézus egyháza nevében. Ami jót és emberit produkálnak a keresztény századok, ebbe ágyazva teszik. – Végeredmény: a Szent István, Pázmány és Prohászka hite. Az egyháznak felelősséget kell vállalnia a társadalom fegyvereken nyugvó rendjéért, s nem alternatív társadalmat kell építenie. E hit felől nézve: Jézus örült volt.

e. Ha még sem lett volna örült!

A felvilágosodás, a marxizmus, a tőkés társaságok jelen világhuralma, mind ennek a nem örült konstantini kereszténységnek történelmi folytatója. Fegyverek erejében óhajtja diadalra juttatni az ember javát meg az evangélium eszményeit: a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget. Ha nemcsak mondja, ha tényleg óhajtja. Posztmodern társadalmunk pedig várhatja az ökológiai és nukleáris végpusztulást a fegyverektől védett tőkés társaságok korlátolatlan uralmának korszakában.

Akik örültek tartják Jézust, spekulálnak a kapitalizmus megszelídítésén. Akik Jézus evangéliumában hisznek, tudják, hogy alternatív társadalmat kell építeniük, kizárva a maguk köréből az uralkodást, a gazdagságot és az erőalkalmazást. Ennek érdekében felveszik a jézusi hagyomány szálát: lemondnak a magántulajdonról, közbirtokosság alapján életközösséget teremtenek, s kiváltságokat nem ismerve osztoznak azon, amit munkájukkal megszereznek. Kommunista Kiáltvány nélkül, lelkiismeretük szavára megvalósítják a maguk körében azt, amit erőszakkal Gulagok árán sem lehet megvalósítani. Aki nem tartja örültek Jézust, még ma elkezdheti két-három barátjával az általa megmutatott alternatív életet. Aki pedig örültek tartja őt, az reménykedhetik abban, hogy a tőke hajókötele nem őt fogja elütöni, hanem valaki mást embertársai - embertársai milliói és milliárdjai - közül.

Valaki, aki több mint negyed százada töretlenül barátom, mondta első találkozásunk után: Mindig azt gondoltam igaznak, amit mondasz; csak azt hittem, hogy ezt nem szabad kimondani. Kimondom. Isten megengedi, sőt: azt kívánja, hogy kimondjam. Sokaknak kell kimondaniok! Sokaknak, hogy ne legyen mód meg nem hallani! Akármit is csinál ellenében a trón és az oltár szövetsége. A képmutatók, a ruhájukat szaggatók, a kezüket megmosók. Egy ízben Illyés Gyula is kimondta. Ditirambus a nőkhöz - ezt a címet adta neki. Ide írom a végét:

*Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések;
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a mének, a diadalzengések,
hanem a szitaszél-veregetések,*

*ha a liszt megtömörül,
 hanem a néma kitekintések
 a téli ablak függönye mögül;
 nem a havasok, a jeges meredélyek,
 hanem a kézimunkázó vetések,
 a vasárnap is orsópergetők,
 hanem a csecsemő lebegtetések,
 hanem a csermelyek, a csevegők,
 Nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
 Hanem a megfordított vánkos.*

TARTALOM

1. ISTEN Országának LEHETŐSÉGEI a második évezred fordulóján	- 2 -
I. A jézusi örökség.....	- 2 -
a/ Elv: motiváció és törekvéstartalom	- 2 -
b/ Isten és a harag.....	- 4 -
c/ Vallás és prófétagyilkolás.....	- 4 -
d/ Mikor nincs szeretet bennem?.....	- 5 -
II. A páli fordulat és sikere.....	- 6 -
a/ Arábia.....	- 6 -
b/ Gnózis	- 6 -
c/ Evangélium kinyilatkoztatásból.....	- 7 -
d/ Az a bizonyos kopernikuszi fordulat.....	- 7 -
e/ Vannak felsőbbiségek.....	- 8 -
f/ A keresztény kultúra	- 9 -
III. A felvilágosodás kísérlete	- 9 -
IV. A posztmodern és a Bokor	- 11 -
2. Mi fán teremnek a keresztény értékek?	- 13 -
A marxizmus kritikájának erkölcsi alapjai	- 13 -
Helytállásunk a szovjet hódoltság félszázadában	- 16 -
a. Az első harminc év (1945-1975)	- 16 -
b. Az utolsó 25 év	- 20 -
c. Helytállási mérleg.....	- 22 -
3. Nem kötelező katolikusnak lenni	- 26 -
a. Ma már nem kötelező	- 26 -
b. Tegnap még kötelező volt!	- 28 -
c. Előfeltevés fogságában: csak mi kaptunk kinyilatkoztatást	- 31 -
4. Hitemnek mi köze a hitükhöz?	- 36 -
a. Szent István, Pázmány, Prohászka hite.....	- 36 -
b. Strukturális eretnokség	- 41 -
5. Eszevesztett volt-e Jézus?	- 47 -
a. Az evangélium ésszerűsége	- 47 -
b. Lehetséges életalakítások	- 48 -
c. Elméletileg igaz, gyakorlatilag érvénytelen - van ilyen?	- 49 -
d. Az örökség eltérőtlése.....	- 51 -
e. Ha még sem lett volna örült!	- 55 -